

Γιατί «Πόντιοι»:

Πώς στ' αλήθεια να ξεκινήσει κάποιος να μιλήσει για μια τόση μεγάλη και ένδοξη ιστορία; Αγαπάτε, παιδιά, την ιστορία; Το να μαθαίνετε δηλαδή για το παρελθόν των προγόνων σας; Από πού κατάγεστε; Ποιοι ήταν πριν από εσάς; Τι κατάφεραν στη ζωή τους; Τις δυσκολίες και τις επιτυχίες τους; Τα λάθη τους και τα σωστά τους; Τα ήθη, τα έθιμά τους; Τις παραδόσεις και τους θρύλους τους; Σ' αυτό το βιβλίο θα μιλήσουμε για συγκεκριμένη ιστορία. Για ένα ελληνικό φύλο της **Μικράς Ασίας**¹: τους **Πόντιους**. Σε άλλο βιβλίο θα αναφερθούμε και στις άλλες φυλές του γένους μας.

Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά. Γιατί Πόντιοι; «Πόντος» αρχικά σήμαινε πέρασμα, αργότερα, κατά τον Όμηρο², σημαίνει **πλατιά Θάλασσα**, ενώ για ποιητές και πεζογράφους* σημαίνει τη μεγάλη θάλασσα, που δηλώνει συγκεκριμένα πελάγη. Πέρα όμως από τη σημασία της θαλάσσιας χώρας, ο Πόντος είναι γνωστός και ως η **βόρεια ακτή** της Μικράς Ασίας που βρέχεται από τα νερά του Εύξεινου Πόντου. Της Θάλασσας δηλ. που βλέπετε στον παρακάτω χάρτη:

Η θάλασσα αυτή, γνωστή και ως «**Μαύρη Θάλασσα**» είναι πολύ στενά δεμένη με την ιστορία των Ελλήνων του «Πόντου». Ο Εύξεινος Πόντος είχε και μια παλιά ονομασία. Λεγόταν Άξενος Πόντος. Το επίθετο «άξενος», άλλοι το ερμηνεύουν αφιλόξενος, γιατί στη θάλασσα εκείνη επικρατούν συχνές θύελλες, και επομένως αυτή είναι αφιλόξενη, επικίνδυνη, μη φιλική, ενώ άλλοι δέχονται ότι άξενος (ξείνος-ξένος), στην πρώτη σημασία, σημαίνει μαύρος.

*πεζογράφος: συγγραφέας λογοτεχνικών κειμένων

Γι' αυτό ονομάστηκε και «Μαύρη Θάλασσα», όπως είπαμε παραπάνω. Στην αρχαιότητα όμως για να «καλοπιιάσουν» τη δύστροπη θάλασσα, κατ' ευφημισμόν³, που λέμε, την προσφωνούσαν εύξεινη, δηλ. φιλόξενη, για να μη σηκώνει φουρτούνες!

Είναι μια βαθιά θάλασσα με έκταση 466.200 τετραγωνικά χιλιόμετρα με μεγαλύτερο βάθος τα 2.210 μέτρα. Βόρεια και βορειοανατολικά βρέχει την Ουκρανία και βορειοδυτικά τη Ρωσία και τη Γεωργία. Σ' αυτήν εκβάλλουν* και οι ποταμοί Δούναβης, Δνείπερος και ο Ντον από την Ευρώπη.

Το όνομα λοιπόν «Πόντιοι» οφείλεται στον τόπο καταγωγής των Ποντίων, τον Εύξεινο Πόντο (ή αλλιώς Μαύρη Θάλασσα).

Τα κράτη γύρω από τον Εύξεινο Πόντο σήμερα

*εκβάλλουν: ρίχνουν τα νερά τους

Ο «Πόντος» και η σύνδεσή του με τη μυθολογία

Α. Ο Φρίξος και η Έλλη

Θυμάστε τον μύθο του Φρίξου και της Έλλης; Ας τον θυμηθούμε. Μοιάζει σαν παραμύθι!

Ο Φρίξος ήταν γιος της Νεφέλης και του Αθάμαντα, βασιλιά του Ορχομενού στη Βοιωτία*. Μια μέρα η δεύτερη γυναίκα του βασιλιά, η Ινώ, συκοφάντησε* τον Φρίξο στον πατέρα του και ενώ ήταν έτοιμος ο τόπος της θυσίας του, ένα χρυσόμαλλο κριάρι κατέβηκε από τον ουρανό και στάθηκε μπροστά του!

Ο Φρίξος και η Έλλη

Δίπλα του ήταν η αδερφή του, η Έλλη, που έκλαιγε για την κακή τύχη του αδερφού της. Τότε τα δυο παιδιά πηδάνε στη ράχη του κριαριού κι αυτό ξανανεβαίνει στον ουρανό, τραβώντας κατά την Ανατολή. Όταν περνάει ωστόσο πάνω από μια στενή θάλασσα, η Έλλη πέφτει μέσα! Και από τότε η θάλασσα αυτή λέγεται Ελλήσποντος, γιατί πόντος, όπως είπαμε παραπάνω, σημαίνει θάλασσα.

Μόνος του, λοιπόν, ο Φρίξος συνεχίζει το ταξίδι του, προχωράει στον Εύξεινο Πόντο και τερματίζει σε μια παραθαλάσσια πόλη, την Κολχίδα. Εκεί θυσιάζει το κριάρι στον Δία για να τον ευχαριστήσει που τον έσωσε και χαρίζει το δέρμα του ζώου στον τοπικό βασιλιά Αιήτη. Το δέρμα αυτό, σύμφωνα με τον μύθο, είχε χρυσά μαλλιά και ο βασιλιάς το κρέμασε σε μια βελανιδιά και έβαλε να το φυλάει ένας ακοίμητος δράκοντας!

*Βοιωτία : νομός της Στερεάς Ελλάδας με πρωτεύουσα τη Λιβαδειά.

*συκοφαντώ : λέω ψέματα για κάποιον-οια

Β. Ο Θρύλος της Αργοναυτικής εκστρατείας και ο «Πόντος»

Η Αργοναυτική εκστρατεία αποτελεί συνέχεια του παραπάνω μύθου.

Ας δούμε πώς συνδέεται η ιστορία του ποντιακού ελληνισμού με τον Θρύλο της Αργοναυτικής εκστρατείας.

Αυτό το χρυσόμαλλο δέρμα που δώρισε ο Φρίξος στον βασιλιά Αιήτη, θα προσπαθήσει να πάρει ο Ιάσοντας, ο αρχηγός της Αργοναυτικής εκστρατείας, μαζί με πενήντα μυθικούς ήρωες, όπως ο Ηρακλής, ο Θησέας, ο πατέρας του Οδυσσέα Λαέρτης κι άλλοι, ανάμεσά τους και η μοναδική γυναίκα, η Αταλάντη!

Το ταξίδι έγινε με πολλές περιπέτειες, στις οποίες αναδείχτηκαν οι ήρωες που έπαιρναν μέρος σ' αυτό. Οι Αργοναύτες πέρασαν απ' τη γυναικοκρατούμενη Λήμνο, από τη Σαμοθράκη, τις Συμπληγάδες Πέτρες... και, αφού αγκυροβόλησαν στα νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου, έφτασαν στην Κολχίδα.

Η Αργώ περνάει τις Συμπληγάδες Πέτρες

Εκεί ο βασιλιάς Αιήτης επέβαλε στον Ιάσωνα μια σειρά από άθλους για να του παραδώσει το χρυσόμαλλο δέρμα. Με τη βοήθεια της κόρης του Αιήτη, της Μήδειας, ο Ιάσοντας θα τα καταφέρει. Στην επιστροφή του μάλιστα για την Ιωλκό, πήρε μαζί του και τη Μήδεια, γιατί την είχε ερωτευτεί, αλλά και γιατί τον έσωσε από την άγρια καταδίωξη του πατέρα της.

Πίσω από αυτό τον μύθο κρύβονται οι προσπάθειες των Ελλήνων να ελέγξουν τους εμπορικούς δρόμους του Εύξεινου Πόντου και της Ανατολής και η δημιουργία αποικιών πάνω στην πλούσια σε αλιεία (ψάρεμα), σιτηρά*, χαλκό, σίδηρο, ασήμι και χρυσό χώρα και η μόνιμη εγκατάστασή τους στον Πόντο. Επίσης ο μύθος μαρτυρεί κάτι πολύ εντυπωσιακό για την εποχή του. Ότι οι Έλληνες είχαν ήδη καταφέρει από την πρώτη χιλιετηρίδα* να φτιάξουν πλοία ικανά να ταξιδέψουν ως τον μακρινό Εύξεινο Πόντο.

*σιτηρά: αγροτικά προϊόντα π.χ. σιτάρι, καλαμπόκι, ρύζι κ.ά.

*χιλιετηρίδα: χίλια χρόνια

Αυτό το απόδειξε τελευταία και ένας ξένος που κατασκεύασε με δικά του χρήματα ένα καράβι, παρόμοιο με την Αργώ, και επανέλαβε το μυθικό ταξίδι!

Προσέξτε τώρα πώς ο μύθος κρύβει στον πυρήνα του αληθινά στοιχεία! Η Κολχίδα που κατέληξε ο Ιάσοντας τοποθετείται από τους επιστήμονες στην περιοχή πέρα από την Τραπεζούντα, ανατολικά από την κατοπινή πρωτεύουσα του Πόντου. Μια σύγχρονη μαρτυρία*, επιβεβαιώνει ότι στην περιοχή αυτή υπήρχε χρυσάφι. Αναφέρεται δηλ. ότι οι σημερινοί κάτοικοι του τόπου, που ζουν στην κοιλάδα του Πρύτανη ποταμού (τουρκικά Φουρτούνα), μαζεύουν ακόμα ψήγματα (κομμάτια) χρυσού με έναν πρωτόγονο τρόπο: βάζουν στην κοίτη του ποταμού δέρματα ζώων ακούρευτων, τα καρφώνουν στο χώμα και αφήνουν να περάσει από πάνω τους το νερό. Τα μαλλιά των δερμάτων παγιδεύουν την άμμο από το ποταμόνερο. Μετά οι άνθρωποι σηκώνουν τα δέρματα, τα καίνε και έτσι βγάζουν χρυσάφι που περιέχει η άμμος! Να λοιπόν πώς συνδέεται ο Θρύλος του Χρυσόμαλλου δέρματος με την πραγματικότητα.

Γ. Ο Προμηθέας δεσμώτης

Με τον Πόντο συνδέεται και ο μύθος του Προμηθέα Δεσμώτη που φαίνεται να εμφανίζεται τον 8ο αιώνα π.Χ. Σύμφωνα μ' αυτόν ο Δίας τιμώρησε σκληρά τον Προμηθέα όταν αυτός έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς και την παραχώρησε στους ανθρώπους. Η τιμωρία του ήταν να τον δέσουν με αλυσίδες στον Καύκασο, το βουνό του Πόντου, και καθημερινά να έρχεται ένας αετός και να καταβροχθίζει το συκώτι του που το βράδυ ανανεωνόταν.

Ο Προμηθέας δεσμώτης

*σύγχρονη μαρτυρία: μια μαρτυρία πολύ κοντά στην εποχή μας

Δ. Οι Αμαζόνες και άλλοι μύθοι.

Ένας άλλος μύθος που συνδέεται με τον Πόντο είναι των Αμαζόνων, οι οποίες ζούσαν στην πόλη Θεμίσκυρα στον ποταμό Θερμώδοντα. Οι Αμαζόνες ήταν μια φυλή πολεμιστριών. Η κοινωνία τους, σύμφωνα με τον μύθο, διοικούταν αποκλειστικά από γυναίκες!

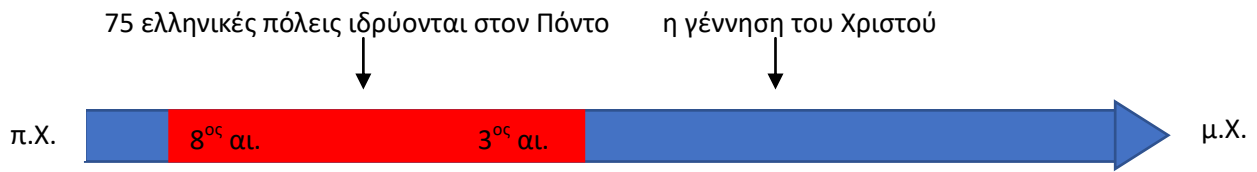

Οι Αμαζόνες την ώρα της μάχης

Αλλά και αρκετοί άλλοι από τους μύθους των αρχαίων Ελλήνων συνδέονται με την ευρύτερη περιοχή του Πόντου. Ο Ηρακλής π.χ. πραγματοποίησε τον ένατο άθλο του, κλέβοντας τη ζώνη της βασίλισσας των Αμαζόνων Ιππολύτης. Ακόμα, στη χερσόνησο της Ταυρίδας μεταφέρθηκε η Ιφιγένεια από την Αυλίδα, προκειμένου να μη θυσιαστεί στους θεούς από τον πατέρα της Αγαμέμνονα, ο οποίος πίστευε πως με τη θυσία της θα επέτρεπαν οι θεοί να φυσήξει ούριος άνεμος για να αποπλεύσει ο στόλος των Ελλήνων όταν εξεστράτευαν για την Τροία. Στην ίδια περιοχή κατέφυγε και ο Ορέστης με τον ξάδερφό του Πυλάδη.

Τέλος η περιοχή του Πόντου αναφέρεται και στους ποιητές της αρχαιότητας, όπως ο Όμηρος. (Ιλιάδα, Ραψωδία Β)

Οι πρώτοι Έλληνες στον «Πόντο»

Και τώρα ας έρθουμε στην πλευρά της ιστορίας. Στα παράλια αυτής της Θάλασσας, του Εύξεινου Πόντου δηλ. που αναφερθήκαμε παραπάνω, ίδρυσαν απ' τον 8^ο αι. π.Χ. αρχαία ελληνικά φύλα διάφορες αποικίες. Πρώτη αποικία* ήταν η **Ηράκλεια**, αποικία των Μεγαρέων, έπειτα οι Μιλήσιοι ίδρυσαν τη **Σινώπη**, την **Αμισό** (ή αλλιώς Σαμφούντα) και την **Τραπεζούντα**. Η Σινώπη με τη σειρά της ίδρυσε δικές της αποικίες, ανάμεσα στις οποίες η **Κερασούντα**, τα **Κοτύωρα** (ή Ορντού). Περίπου **75 ελληνικές πόλεις** ιδρύθηκαν γύρω από τον Εύξεινο Πόντο.

Οι αποικίες αυτές ακμάζουν και κατά την περίοδο της περσικής κυριαρχίας στην περιοχή, δηλ. τον 6^ο αι. π.Χ. Το 401 π.Χ. οι **Μύριοι** του Ξενοφώντα*, στην πορεία επιστροφής τους προς την Ελλάδα, θα συναντήσουν μετά από πολύμηνη περιπλάνηση στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, τις ελληνικές πόλεις του Μικρασιατικού Πόντου. Οι κάτοικοί τους, Έλληνες δηλ. τους φιλοξένησαν για περίπου έναν μήνα και τους βοήθησαν στην επιστροφή τους στη «μητέρα» Ελλάδα!

*αποικία : νέα πόλη που ιδρύεται σε ξένη γη από κατοίκους μιας άλλης πόλης (της μητρόπολης)

* Μύριοι: ελληνικό, μισθοφορικό, εκστρατευτικό σώμα του Πέρση πρίγκιπα Κύρου

Οι Έλληνες μισθοφόροι του Κύρου πανηγυρίζουν βλέποντας τη θάλασσα του Πόντου

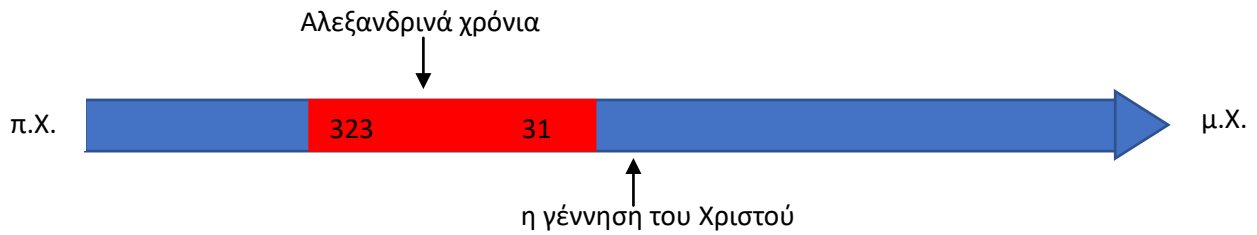
Βέβαια στην αρχαιότητα, στον χώρο του Πόντου, μαζί με τους Έλληνες αποίκους που ζούσαν κυρίως στα παράλια, υπήρχαν και πολλοί άλλοι λαοί και φυλές γηγενείς*, που ζούσαν στο εσωτερικό. Μερικοί από αυτούς αργότερα εξελληνίστηκαν*, ενώ άλλοι, πιο αργά, στην περίοδο της Ρωμαιοκρατίας και του Βυζαντίου, εκχριστιανίστηκαν* πρώτα και μετά εξελληνίστηκαν. Τέτοιοι λαοί ήταν π.χ. οι Χάλυβες κοντά στην Αργυρούπολη, οι Μοσσύνικοι, που ζούσαν κάτω από την Κερασούντα κ.ά.

*γηγενής : αυτός που έχει γεννηθεί στη γη που κατοικεί, ο ιθαγενής, ο ντόπιος

*εξελληνίστηκαν : έγιναν Έλληνες

*εκχριστιανίστηκαν : έγιναν χριστιανοί

Ο «Πόντος» στην εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Την εποχή της κοσμοκρατορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των διαδόχων του συνεχίζεται ο εποικισμός στο εσωτερικό του Πόντου. Ιδρύονται δηλ. νέες πόλεις μακριά απ' τη θάλασσα, όπως η **Αμάσεια**, η **Νικόπολη**, τα **Κάβειρα** (ή Νεοκαισαρεία) κ.ά. Έτσι επικράτησε ο ελληνισμός και στο εσωτερικό της περιοχής.

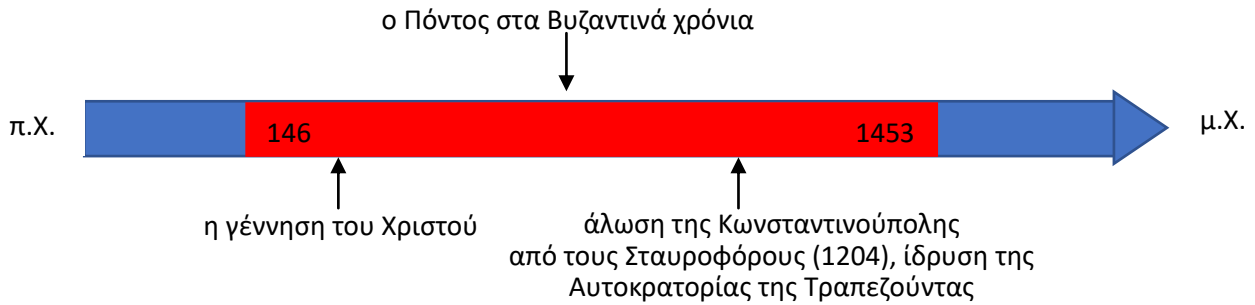
Στους **αλεξανδρινούς χρόνους** ιδρύεται στον Πόντο, για πρώτη φορά, από Πέρσες βασιλιάδες ένα **ανεξάρτητο** κράτος με ισχυρές ελληνικές επιρροές. Σημαντικότερος από αυτούς είναι ο έκτος κατά σειρά Πόντιος βασιλιάς, ο οποίος βασίλεψε απ' το 120-63 π.Χ. , ο **Μιθιδράτης ο Ευπάτορας ΣΤ΄** , που ονομάστηκε και «Μεγάλος» και πολέμησε για 27 χρόνια κατά των Ρωμαίων!

Μιθιδράτης ο Ευπάτορας ΣΤ΄ ο Μεγάλος

Είχε **μητέρα και σύζυγο Ελληνίδα** και προσπάθησε να εξελληνίσει το κράτος συνεχίζοντας τον ελληνικό και τον περσικό πολιτισμό, όπως είχε προσπαθήσει να κάνει ο Μέγας Αλέξανδρος.

Ο «Πόντος» την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μέχρι την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους

Μετά τον θάνατο του Μιθριδάτη, ο Πόντος ζει κάτω από τη **ρωμαϊκή κατοχή**. Χωρίζεται δυτικά σε **Γαλατικό Πόντο** με βασιλιά τον Δηϊόταρο και ανατολικά σε **Πολεμωνιακό Πόντο** με βασιλιά τον Πολέμωνα, εγγονό του Μιθριδάτη. Αργότερα ο ανατολικός Πόντος θα ονομαστεί **Πόντος Καππαδοκικός**. Την εποχή του **Νέρωνα** (64-65 μ.Χ.) ο ανατολικός Πόντος γίνεται πάλι ρωμαϊκή επαρχία, παίρνοντας το όνομα **Μεσογειακός Πόντος** (166 μ.Χ.).

Τον καιρό του Αυτοκράτορα **Διοκλητιανού** (284-305 μ.Χ.) και των **διαδόχων** του, ολόκληρος ο Πόντος χωρίζεται σε **τρεις** επαρχίες. Αυτές ήταν: α) ο **Διόσποντος**, ο οποίος για χάρη της μητέρας του Μεγάλου Κωνσταντίνου ονομάστηκε και **Ελενόποντος**, με πρωτεύουσα την Αμάσεια. β) ο **Πόντος Πολεμωνιακός** με πρωτεύουσα τη Νεοκαισάρεια και γ) η **Μικρά Αρμενία** ή **Αρμενία** με πρωτεύουσα τη Σεβάστεια.

Ο Πόντος κατά τη ρωμαϊκή εποχή

Την εποχή του **Ιουστινιανού** (6^{ος} αι.) η αυτοκρατορία χωρίζεται σε Θέματα (κάτι σαν τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας). Ένα από αυτά, το **Θέμα της Χαλδίας**, με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα, καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του Πόντου. Γίνεται η «ασπίδα» του Βυζαντίου στις επιδρομές των Περσών, των Αράβων και αργότερα των Τούρκων.

Τον 7^ο αι. ο αυτοκράτορας **Ηράκλειος** χρησιμοποιεί το λιμάνι της Τραπεζούντας σαν **πολεμική και ναυτική βάση** στις εκστρατείες του κατά των Περσών. Άλλωστε στην περιοχή αυτή και νοτιότερα στην Καππαδοκία, πολεμούν οι ξακουστοί ακρίτες, οι φρουροί δηλ. των «άκρων», των συνόρων του Βυζαντίου με πιο δημοφιλή τον **Διγενή Ακρίτα**.

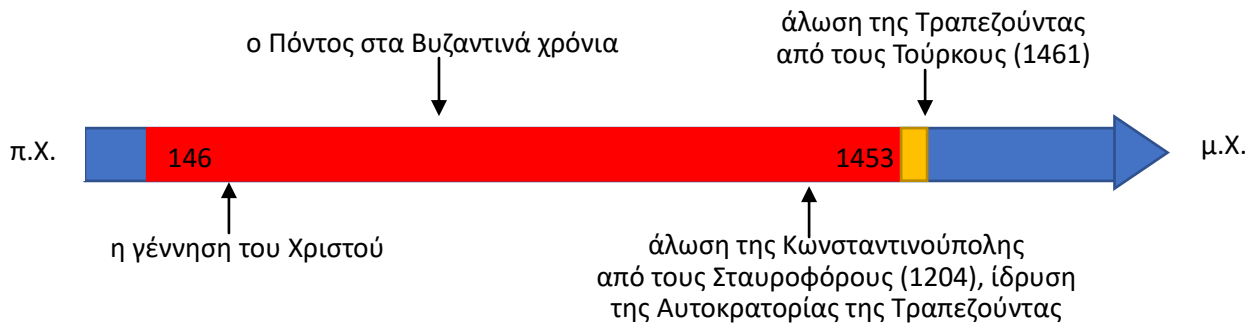

Διγενής Ακρίτας

Το 1074 η πρωτεύουσα του Πόντου, η Τραπεζούντα, πέφτει στα χέρια των **Σελτζούκων** Τούρκων. Την απελευθερώνει όμως λίγο αργότερα ο δούκας **Θεόδωρος Γαβράς**. Ο ίδιος αποκρούει με επιτυχία και τις επιδρομές του βασιλιά της Γεωργίας και κυβερνάει τον Πόντο ως ανεξάρτητος ηγεμόνας από το Βυζάντιο, μέχρι το 1089, όταν πιάνεται αιχμάλωτος και πεθαίνει μαρτυρικά από τους Τούρκους.

Λίγο αργότερα (το 1126) ο ανεψιός του, **Κωνσταντίνος Γαβράς**, στασιάζει (επαναστατεί) και αυτός κατά του Βυζαντίου. Τελικά το 1140 τα στρατεύματα που έστειλε ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου, Ιωάννης Κομνηνός, κυριεύουν την Τραπεζούντα και έτσι ο Πόντος και η πρωτεύουσά του θα παραμείνουν κάτω από την εξουσία του Βυζαντίου, ώσπου οι **Σταυροφόροι** (1204) καταλαμβάνουν την Κωνσταντινούπολη. Τότε δύο νεαροί Κομνηνοί, ο **Αλέξιος** και ο **Δαβίδ** ιδρύουν την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας.

Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (1204-1461 μ.Χ.)

Οι Μεγάλοι Κομνηνοί, **Αλέξιος** και **Δαβίδ**, όπως ονομάστηκαν από την αρχή της βασιλείας τους, αισθάνονταν Έλληνες και συνεχιστές του βυζαντινού κράτους.

Αλέξιος Μέγας ο Κομνηνός

Δαβίδ Μέγας ο Κομνηνός

Είχαν για έμβλημά τους τον **μονοκέφαλο** αετό. Το ποντιακό αυτό κράτος ήταν κλειστό και ασφαλισμένο από τα ψηλά βουνά, και γι' αυτό είχε μεγάλη οικονομική και στρατηγική σημασία.

Ο μονοκέφαλος αετός έμβλημα της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας

Μεγάλη ήταν η συμβολή του στη διατήρηση και την ακτινοβολία της ορθοδοξίας και του ελληνικού πολιτισμού. Οι τέχνες, οι επιστήμες και ο πολιτισμός γενικά, άνθησαν στον Πόντο την περίοδο της βασιλείας των Μεγάλων Κομνηνών.

Αξιόλογη είναι η αρχιτεκτονική που αναπτύχθηκε στις διάφορες πόλεις, και ιδιαίτερα στην Τραπεζούντα, με το χτίσιμο πολλών φρουρίων, εκκλησιών και ανακτόρων. Όσο για τις επιστήμες, μεγάλη ανάπτυξη παρουσίασε η αστρονομία, η φυσική και τα μαθηματικά. Στη σχολή της Τραπεζούντας σπούδαζαν μαθητές που έρχονταν ακόμα και από την Κωνσταντινούπολη.

Η ζωγραφική πάλι έφτασε σε μεγάλη ακμή, όπως δείχνουν οι τοιχογραφίες στην εκκλησία της **Αγίας Σοφίας Τραπεζούντας**, η οποία αποτελούσε μια μικρογραφία της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινούπολης. Την ίδια εποχή χτίστηκαν στον Πόντο 3.000 περίπου εκκλησίες και μοναστήρια.

Σπουδαία μοναστήρια του Πόντου ήταν η **Παναγία Σουμελά** (σώζεται μέχρι σήμερα), του **Αγίου Ιωάννη Βαζελώνα** στην περιοχή της Ματσούκας 40 χιλιόμετρα από την Τραπεζούντα, του **Αγίου Ευγενίου** στην Τραπεζούντα, του **Αγίου Γεωργίου του Περιστερεύτα** κ.ά.

Τα ελληνικά κράτη μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους. Πάνω δεξιά διακρίνεται η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας.

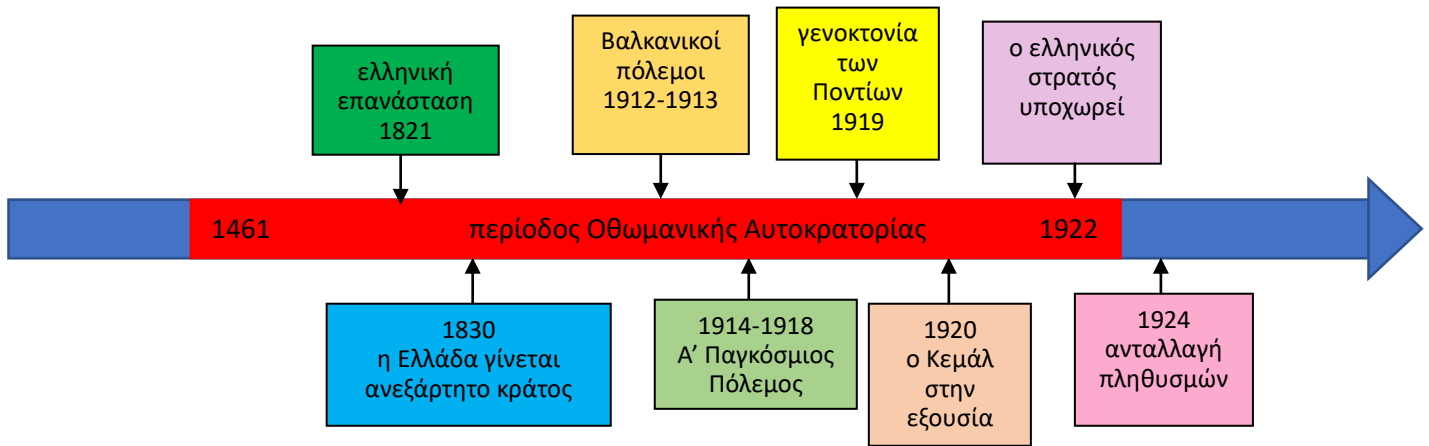
ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ

Οι αυτοκράτορες που βασίλεψαν στα 257 χρόνια (1204-1461) του κράτους των Μεγάλων Κομνηνών της Τραπεζούντας ήταν οι παρακάτω:

1. Αλέξιος Α΄ (1204-1222)
2. Ανδρόνικος Α΄ ο Γίδος ή Γήδωνας (1222-1235)
3. Ιωάννης Α΄ ο Αξούχος (1235-1241)
4. Μανουήλ Α΄ ο Μεγάλος (1241-1263)
5. Ανδρόνικος Β΄ (1263-1266)
6. Γεώργιος Α΄ (1266-1280)
7. Ιωάννης Β΄ (1280-1297)
8. Αλέξιος Β΄ (1297-1330)
9. Ανδρόνικος Γ΄ (1330-1332)
10. Μανουήλ Β΄ (1332-1336)
11. Βασίλειος Α΄ (1336-1340)
12. Ειρήνη Παλαιολογίνα (1340-1341)
13. Άννα Κομνηνή (1341-1342)
14. Ιωάννης Γ΄ (1342-1344)
15. Μιχαήλ Α΄ (1344-1349)
16. Αλέξιος Γ΄ ο Μέγας (1349-1390)
17. Μανουήλ Γ΄ (1390-1417)
18. Αλέξιος Δ΄ (1417-1446)
19. Ιωάννης Δ΄ ο Καλογιάννης (1446-1458)
20. Δαβίδ (1458-1461)

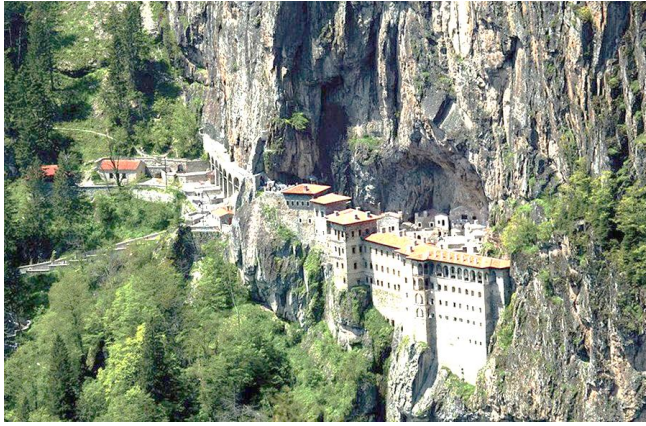
Ο «Πόντος» κάτω από τον «ζυγό» των Τούρκων (1461-1924)

Η άλωση της Τραπεζούντας από τους Τούρκους οδήγησε στο τέλος της ελευθερίας του ελληνισμού του Πόντου, αλλά όχι της εθνικής του συνείδησης. Δηλαδή οι Έλληνες του Πόντου συνέχισαν, σε αντίθεση με άλλες φυλές και εθνότητες της Μικρασίας, που τούρκεψαν, που εξισλαμίστηκαν και έλειψαν για πάντα από το πρόσωπο της ιστορίας, να ζουν και να αισθάνονται Έλληνες.

Διατήρησαν πρώτα πρώτα τη **Θρησκεία** και τη **γλώσσα** τους. Διαφύλαξαν την ορθόδοξη πίστη τους είτε, οι περισσότεροι, θαρραλέα και φανερά είτε, οι λιγότεροι, στα κρυφά. Σε δύσκολες δηλ. καταστάσεις και περιόδους, στα φανερά παρίσταναν τον μουσουλμάνο, ενώ στα κρυφά παρέμειναν χριστιανοί. Αυτοί οι Έλληνες έχουν μείνει στην ιστορία ως **«κρυπτοχριστιανοί»**. Έτσι είχαν δύο ονόματα: ένα μουσουλμανικό (το ψεύτικο) φανερά και ένα χριστιανικό (το βαφτιστικό τους) κρυφά. Επίσης, βαφτίζονταν, παντρεύονταν και κηδεύονταν με δυο τελετές: μια φανερή, μουσουλμανική, και μια χριστιανική, κρυφή. Για δυο και παραπάνω αιώνες, διατήρησαν κρυφές εκκλησίες, κρυφά εικονίσματα, μυστικούς παπάδες και κρυμμένα ευαγγέλια. Όταν κάποτε, ήρθαν πιο ελεύθεροι καιροί, φανερώθηκαν ομαδικά.

Στον **δυτικό Πόντο** και τον μεσογειακό, ένα μεγάλο μέρος του Ελληνισμού δεν άντεξε στη βία και την καταπίεση και εξαφανίστηκε για πάντα, εκτός από κάποιες πόλεις και μεγάλα χωριά, κυρίως κοντά στη θάλασσα, δηλ. τα λιμάνια. Έτσι, οι μεγάλοι πληθυσμοί που σώθηκαν ήταν αυτοί του **ανατολικού Πόντου**, του παραλιακού και μεσογειακού. Αυτό έγινε για δύο λόγους. Ο πρώτος ήταν ότι στην περιοχή αυτή υπήρχαν μεγάλα μοναστήρια, όπως της **Παναγίας Σουμελά**, του **Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα** και του **Αγίου Ιωάννη Βαζέλων**. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι εκεί λειτουργούσαν μεγάλα **μεταλλεία**, όπως της Αργυρούπολης (Γκιουσουσχανέ) και της Νικόπολης (Σεμπίν Καρασιχάρ), στα οποία ο Σουλτάνος έδωσε ειδικά προνόμια για να μπορούν να χρησιμοποιούνται οι μοναδικοί και αναντικατάστατοι Πόντιοι μεταλλουργοί και τεχνικοί στην εξόρυξη των πολύτιμων μετάλλων.

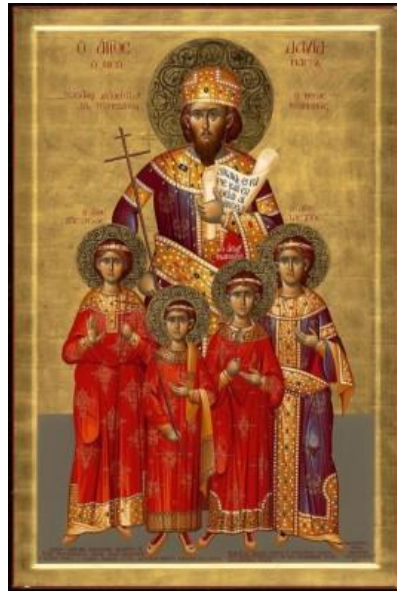
Το μοναστήρι της Παναγίας Σουμελάς

Σε κάποιες περιοχές του **δυτικού Πόντου** (π.χ. στην Πάφρα) οι Έλληνες κάτοικοι έχασαν τη γλώσσα τους και μίλησαν την τουρκική, ενώ κράτησαν με μεγάλο ζήλο τη θρησκεία και την εθνικότητά τους. Αντίθετα σε ορισμένα χωριά του ανατολικού Πόντου, έγινε το αντίθετο: έχασαν τη θρησκεία τους αλλά κράτησαν τη γλώσσα τους.

Γενικά, ο Ελληνισμός του Πόντου, διατήρησε τις παραδόσεις του, τους θρύλους του, τα παραμύθια του, τα τραγούδια του, τους χορούς του, τα ήθη και τα έθιμά του. Έτσι λίγο καιρό **μετά την άλωση** της Τραπεζούντας, οι Έλληνες του Πόντου άρχισαν να οργανώνονται και να επιδίδονται σε ειρηνικά έργα, τη γεωργία, την κτηνοτροφία, το εμπόριο, τη ναυτιλία, την κηπουρική, τη βιοτεχνία και τη χρήση του μετάλλου. Άρχισαν να δουλεύουν και να προοδεύουν.

Η **θρησκεία** ήταν αυτή που κυρίως συγκρατούσε την ενότητα των ορθοδόξων και διατηρούσε την ελπίδα για την εθνική επιβίωση. Οι μητροπολίτες, όπως και ο πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη, αναγνωρίστηκαν από τους Τούρκους ως **εθνάρχες** (τουρκικά: «μιλέτ-μπασί»), πιο απλά ως αρχηγοί θρησκευτικού έθνους, του έθνους των **Ρουμ** ή **Ρωμαίων**⁴, όπως ονομάζονταν όλοι οι ορθόδοξοι Χριστιανοί στην Ανατολή ανεξάρτητα της καταγωγής τους.

Την ήρεμη ζωή των Ποντίων την τάραζαν, από καιρό σε καιρό, οι **διωγμοί** των Τούρκων αρχόντων σε βάρος των χριστιανών. Οι διωγμοί αυτοί κάποτε ήταν τόσο άγριοι, που ανάγκαζαν πολλούς χριστιανούς να γίνουν μουσουλμάνοι. Από αυτούς βέβαια, αρκετοί ξαναγύριζαν στη χριστιανική θρησκεία. Οι Τούρκοι αντιδρούσαν και πάλι βίαια εναντίον τους και μερικούς τους θανάτωναν, γιατί η μουσουλμανική θρησκεία, που τους θεωρούσε δικούς τους, μουσουλμάνους, απαγόρευε, με **ποινή θανάτου**, την αλλαγή αυτή. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκαν οι **«νεομάρτυρες»**⁵ της εκκλησίας του Πόντου.

ο τελευταίος αυτοκράτορας της Τραπεζούντας **Δαυίδ Κομνηνός** καθώς και τα παιδιά του, **Βασίλειος, Γεώργιος** και **Μανουήλ** μαζί με τον ανιψιό και διάδοχο του θρόνου του, **Αλέξιο**, νεομάρτυρες της εκκλησίας

Οι διωγμοί αυτοί κατά των Χριστιανών **συνεχίστηκαν** σ' όλη τη διάρκεια του 17^{ου} αι. και εντάθηκαν με αγριότητα. Έτσι πολλοί Έλληνες, για να αποφύγουν τις πιέσεις, την τυραννία και τον εξισλαμισμό* που επιβαλλόταν με τη βία αναγκάστηκαν να καταφύγουν, όχι μόνο στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και στη **Ρωσία** και τη **Μολδοβλαχία** (σημερινή Ρουμανία), όπου έφτιαζαν ελληνικές κοινότητες, οι οποίες με τον καιρό άκμασαν πολύ.

Κάποια ανακούφιση στα δεινά* των υπόδουλων* Ελλήνων του Πόντου σημειώθηκε μετά το 1853. Με την πίεση των Ρώσων και των Μεγάλων δυνάμεων, οι Τούρκοι χαλάρωσαν τις πιέσεις και υποσχέθηκε να διατηρήσει τα προνόμια* που είχε δώσει ο **Μωάμεθ Β΄** ο Πορθητής. Αυτό έγινε συγκεκριμένα στις 18 Φεβρουαρίου του 1856 με το αυτοκρατορικό διάταγμα* «**Χάττι χουμαγιούν**» του σουλτάνου Μετζίτ. Από τότε άρχισε κάποια κίνηση και ζωή στον Πόντο. Αυξήθηκε ο πληθυσμός του και σταμάτησε το μεταναστευτικό ρεύμα. Επίσης πολλοί «κρυφοχριστιανοί» (20.000) ξεθάρρεψαν και φανερώθηκαν.

Ο ελληνικός πληθυσμός του Πόντου στις αρχές του 20^{ου} αι. πλησιάζει τις 700.000, ίσως και λίγο παραπάνω, αν προσθέσουμε σ' αυτούς και τους Ελληνοπόντιους του Καυκάσου.

*εξισλαμισμός : το να γίνει κάποιος μουσουλμάνος είτε με ειρηνικό τρόπο είτε με τη βία.

*δεινά : δυστυχίες

*υπόδουλοι : δούλοι

*προνόμια : αγαθά, δικαιώματα που παραχωρούνται μόνο σε κάποιους

*διάταγμα : γραπτή εντολή (εδώ από τον αυτοκράτορα)

Το «τέλος» του ποντιακού ελληνισμού στη Μικρασία.

Η περίοδος από τις αρχές του 20^{ου} αι. ως το 1924 είναι η **δυσκολότερη** για τους Πόντιους αλλά και για ολόκληρο τον Ελληνισμό. Το στρατιωτικό **κίνημα των «Νεότουρκων»⁶** του 1908, η ανατροπή του σουλτάνου και η άνοδος του **Κεμάλ⁷**, οδήγησαν στον αφανισμό των μειονοτήτων της Τουρκίας, ιδιαίτερα των Ελλήνων και των Αρμενίων.

Στην Ελλάδα αλλά και στα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη (Σερβία, Βουλγαρία) ξεσπούν **κινήματα** που εκφράζουν μεγάλα σχέδια για επέκταση των συνόρων τους και ανάκτηση περιοχών που βρίσκονταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό για πολλούς αιώνες. Η Βαλκανική ήταν έτοιμη να αλληλοσφαγεί για να επικρατήσει ο ισχυρότερος. Τα σχέδια αυτά εκμεταλλεύτηκαν οι «Σύμμαχοι» της **Αντάντ⁸** και οι **Κεντρικές Δυνάμεις⁹** της Γερμανίας και Αυστροουγγαρίας¹⁰, και κατεύθυναν ανάλογα με τα συμφέροντά τους.

ο Πόντος αρχές του 20^{ου} αιώνα

Έτσι ξεσπά πρώτα ο **Βαλκανικός πόλεμος¹¹** με ενωμένες τις χριστιανικές δυνάμεις των Βαλκανίων εναντίον της Τουρκίας. Απελευθερώνεται η **βόρεια Ελλάδα** και άλλα μέρη της νότιας βαλκανικής. Η Τουρκία **χάνει σε έκταση**, αλλά δε σταματά να προωθεί τα μεγαλοτουρκικά σχέδια εξοντώνοντας τους **Αρμένιους**. Ταυτόχρονα αρχίζουν και οι διωγμοί σε βάρος των Ελλήνων της Μικρασίας και κυρίως των Ποντίων. Οι τουρκικές αρχές επιβάλλουν την **υποχρεωτική στράτευση** των Χριστιανών και τη συμμετοχή τους στα εξοντωτικά εργατικά τάγματα «**αμελέ ταμπορού**»¹².

Όταν κάποιοι λιποτακτούν*, οι Τούρκοι με πρόσχημα* τη σύλληψή τους, καταδιώκουν και λεηλατούν τις ελληνικές οικογένειες.

Πορεία μέσα στην έρημο με τα εργατικά τάγματα «αμελέ ταμπουρού»

Πολλοί Πόντιοι, μη θέλοντας να καταταγούν στον τουρκικό στρατό, απέφευγαν τη στράτευση και κρύβονταν όπου έβρισκαν : στα χωριά, στα υπόγεια των σπιτιών, στα ταβάνια, στις σπηλιές, στα δάση.

Το 1914 ξεσπάει ο **πρώτος παγκόσμιος πόλεμος**¹³ και η Τουρκία με την υποκίνηση πάντα της συμμάχου της Γερμανίας, πραγματοποιεί το πρόγραμμα γενικής σφαγής και εξόντωσης των μειονοτήτων (κυρίως των Ελλήνων και των Αρμενίων). Αρχίζουν οι εξοντωτικές εξορίες των Ελλήνων κατοίκων του Πόντου μέσα στο χειμώνα και οι μεγάλες σφαγές των Αρμενίων.

Στο μεταξύ οι Έλληνες, κυρίως του δυτικού Πόντου, γιατί ο ανατολικός βρισκόταν από τον Απρίλη του 1916 στην κατοχή των Ρώσων, άρχισαν να καταφεύγουν στα βουνά για να γλιτώσουν τις διώξεις, τις εξορίες και τις σφαγές. Αυτοί οι «νέοι» φυγόστρατοι έρχονται να προστεθούν στους παλαιότερους των βαλκανικών πολέμων. Σιγά-σιγά εξοπλίζονται και σχηματίζουν **αντάρτικα σώματα**¹⁴.

Για να τους αντιμετωπίσουν οι Τούρκοι εξαπέλυσαν άγρια τρομοκρατία με τακτικό (οργανωμένο) και άτακτο στρατό, με τις γνωστές συμμορίες των «**τσέτιδων**»¹⁵ που έσφαζαν και ρήμαζαν, δημιουργώντας έτσι καινούριους φυγάδες.

Τον Νοέμβρη του 1918 υπογράφεται η **Συνθήκη Ανακωχής του Μούδρου**¹⁶ που τερματίζει τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Οι Σύμμαχοι της Αντάντ συνέτριψαν τις Κεντρικές Δυνάμεις και την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Πόντιοι αντάρτες

*λιποτακτούν: φεύγουν από τον τουρκικό στρατό

*πρόσχημα: αφορμή

Οι Έλληνες του Πόντου προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη νίκη των Συμμάχων και της Ελλάδας και σχεδιάζουν τη δημιουργία **ανεξάρτητου ποντιακού κράτους**¹⁷.

Στις 25 Μαρτίου του 1919 στο Βατούμ του Καυκάσου οι αντιπρόσωποι των Ποντίων ανακήρυξαν την ανεξαρτησία της πατρίδας τους!

Τον Μάη του 1919 ο ελληνικός στρατός παίρνει εντολή από τους συμμάχους να καταλάβει τη **Σμύρνη**¹⁸ και ένα κομμάτι της ενδοχώρας¹⁹. Οι Έλληνες χρησιμοποιούνται σαν «πιόνια» για να ικανοποιήσουν τα συμφέροντα των συμμάχων στην Ανατολή, να φτάσουν δηλ. στα πετρέλαια της Μουσούλης και να κυριαρχήσουν στην αγορά της Τουρκίας. Έτσι, κρυφά στην αρχή και φανερά αργότερα, εγκαταλείπουν τους Έλληνες συμμάχους τους και πάνε με το μέρος των Τούρκων και του Κεμάλ.

ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη

Από τον Οκτώβρη του 1920 ο Κεμάλ επικρατεί ολοκληρωτικά στην Τουρκία. Μέσα στην περίοδο του **Μικρασιατικού πολέμου** που ακολουθεί, γίνονται οι πιο άγριες και εξοντωτικές εξορίες, οι πιο μαζικές πυρπολήσεις χωριών και οι πιο φρικαλέες σφαγές των Ελλήνων του Πόντου. Τον Μάη του 1920 οι τσέτες του **Τοπάλ Οσμάν**²⁰, μαζί με 10.000 στρατό, μπαίνουν στα ελληνικά χωριά και βιαιοπραγούν άγρια. Καίνε σπίτια και σκοτώνουν τους κατοίκους ή τους εξορίζουν στα βάθη της Ανατολής.

Μετά την **κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου**²¹ (Αύγουστος του 1922) και την προέλαση των κεμαλικών στρατευμάτων, ένα μέρος του ποντιακού πληθυσμού καταφεύγει στις παραλιακές πόλεις του Πόντου με σκοπό να επιβιβαστεί στα πλοία και να φύγει στην Ελλάδα.

Είναι απεριγράπτες οι συνθήκες της μετακίνησης των προσφύγων από τα λιμάνια στην Κωνσταντινούπολη αρχικά και από 'κει στην Ελλάδα.

Οικογένειες ολόκληρες ξεκληρίστηκαν στη διαδρομή αλλά και στους τόπους που στεγάζονταν προσωρινά.

Τον Μάρτη του 1924 άρχισε κανονικά η **Ανταλλαγή των Πληθυσμών**²². Από τους μακρινούς τόπους της εξορίας στα βόρεια της Ανατολής, από τα βουνά και τα δάση, από τις ερημιές και τις σπηλιές, από τα «αμελέταμπουρού» και τις άγριες φυλακές, τα ταλαιπωρημένα υπολείμματα του ελληνικού πληθυσμού του Πόντου, συγκεντρώθηκαν στα λιμάνια του Εύξεινου Πόντου για να μπουν στα καράβια που θα τους έφερναν στην Ελλάδα.

Οι πρόσφυγες κλείστηκαν σε καραντίνες σε πολλά μέρη της Ελλάδας: στη Μακρόνησο, στον Άγιο Γεώργιο του Πειραιά, στο Καράμπουρνου (Καλαμαριά) της Θεσσαλονίκης, στην Πάτρα, στην Κόρινθο, στην Πρέβεζα, στη Χαλκίδα κ.α. Εκεί μέσα στις φριχτές συνθήκες συναντήθηκαν, μετά από χρόνια, φίλοι και συγγενείς που είχαν χαθεί μεταξύ τους.

Προσφυγικός καταυλισμός

Άλλοι Πόντιοι εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και κατέφυγαν είτε με πλοία είτε οδικώς στη Ρωσία, τον Καύκασο και την περιοχή της Υπερκαυκασίας (σημερινές δημοκρατίες της Γεωργίας, Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν. Εκεί έζησαν μέχρι τη δεκαετία του ενενήντα απ' όπου επαναπατρίστηκαν στη «μητέρα» Ελλάδα.

Έτσι, μετά την Μικρασιατική καταστροφή και την αναγκαστική «ανταλλαγή» των πληθυσμών και αφού απέτυχε όποια προσπάθεια έγινε για τη δημιουργία κάποιου ανεξάρτητου ή αυτόνομου ποντιακού κράτους, η μακρόχρονη παρουσία των Ελλήνων του Πόντου στη Μικρά Ασία έλαβε τέλος!

Ελάχιστοι ήταν αυτοί που παρέμειναν στις πατρογονικές τους εστίες. Συνεχίζουν μέχρι σήμερα αρκετοί να μιλούν την ποντιακή διάλεκτο και να χορεύουν τους ποντιακούς παραδοσιακούς χορούς έχοντας όμως τουρκική εθνική συνείδηση.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό είναι χρήσιμο να διευκρινιστεί ότι πολλές φορές στη μακράιωνη παρουσία των Ελλήνων στον Πόντο αναγκάστηκαν οι συμπατριώτες μας να μεταναστεύσουν, κυρίως προς τη Ρωσία.

Στον πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε πόσες φορές συνέβη αυτό.

Μεταναστευτικά κύματα των Ποντίων προς Ρωσία, Καύκασο και αλλού:		
1°	Επί Αυτοκράτορα Ηράκλειου	610-640 μ.Χ.
2°	Μετά την άλωση της Τραπεζούντας από τους Τούρκους	1461 μ.Χ.
3°	Καταστροφή των περιοχών του Πόντου από επαναστάτες Λαζούς κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας	1806
4°	Μετά την ελληνική επανάσταση του 1821 και τους ρωσοτουρκικούς πολέμους που ακολούθησαν	1829-1832
5°	Μετά τον «Κριμαϊκό πόλεμο»	1853-1856
6°	Μετά τον ρωσοτουρκικό πόλεμο	1876-1884
7°	Στη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου	1914-1918
8°	Μετά την αποβίβαση του Κεμάλ στη Σαμψούντα	19 Μαΐου 1919
9°	Μετά τη «μικρασιατική καταστροφή» και την «ανταλλαγή»	1922-1924

Επίλογος

Στα χρόνια από το 1914 ως το 1922, πάνω από 200.000 Έλληνες²² του Πόντου σκοτώθηκαν ή χάθηκαν από το πρόσωπο της γης. Θύματα είτε των ταγμάτων εργασίας («αμελέ ταμπουρού») είτε του αντάρτικου είτε των εξοντωτικών εξοριών είτε των επιδημιών, ασθενειών κατά το ταξίδι τους στην Ελλάδα πάνω στα καράβια, στις καραντίνες και στους ανθυγιεινούς τόπους εγκατάστασής τους. Τελικά οι Πόντιοι που ήρθαν στην Ελλάδα ζωντανοί πρέπει να ήταν γύρω στους 400.000. Άλλοι τόσες χιλιάδες Έλληνες ποντιακής καταγωγής παρέμειναν στον Καύκασο και τη Ρωσία μέχρι τη δεκαετία του ενενήντα που επέστρεψαν, οι περισσότεροι, στην Ελλάδα.

Στην εποχή μας υπάρχουν Έλληνες Πόντιοι σε όλο τον κόσμο. Οι περισσότεροι κατοικούν σε πόλεις και χωριά κυρίως της Βόρειας Ελλάδας.

Στις 24 Φεβρουαρίου 1994 η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα την ανακήρυξη της 19^{ης} Μαΐου ως «Ημέρα Μνήμης για τη Γενοκτονία των Ελλήνων στον Μικρασιατικό Πόντο». Στη μνήμη αυτών των θυμάτων είναι αφιερωμένο αυτό το βιβλίο.

Ελπίζουμε, αγαπητά μας παιδιά, πως τελειώνοντας την ανάγνωση αυτού του βιβλίου να μάθατε αρκετά στοιχεία για την πατρίδα σας, τον Πόντο. Σκοπός μας δεν ήταν να τα μάθετε όλα, αλλά να γίνει αυτή η προσπάθειά μας η αφορμή για να συνεχίσετε το ταξίδι της γνώσης και της γνωριμίας με τον τόπο σας. Στη βιβλιογραφία και τις πηγές σημειώνονται πολύ σημαντικά βιβλία που αναφέρονται στην ιστορία του Πόντου. Μπορείτε μεγαλώνοντας να τα μελετήσετε. Καλή συνέχεια!

σχέδιο σημαίας του ανεξάρτητου Πόντου από τον Γεώργιο Θωΐδη

Προσωπικότητες του «Πόντου» που βοήθησαν στην επανάσταση του 1821

Αλέξανδρος Υψηλάντης στρατιωτικός, λόγιος, αρχηγός της Φιλικής Εταιρίας και της αποτυχημένης εξέγερσης στη Μολδοβλαχία. Καταγόταν από την **Υψηλή**, ένα παλιό χωριό του Όφη στον Πόντο. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1792 και πέθανε στη Βιέννη το 1828. Πήρε μέρος στους ναπολεόντειους πολέμους, και στη μάχη της Δρέσδης(1813) έχασε το δεξί του χέρι. Μετά τη μάχη του Δραγατσανίου (7 Ιουνίου 1821) παραδόθηκε και φυλακίστηκε από τους αυστριακούς. Η επιδείνωση της υγείας του δεν του επέτρεψε να χαρεί ούτε την ελευθερία του(24 Νοεμβρίου 1827) ούτε το επαναστατημένο του έθνος να βοηθήσει. Δύο μήνες μετά την αποφυλάκισή του, πέθανε στη Βιέννη.

Δημήτριος Υψηλάντης, μικρότερος αδερφός του Αλέξανδρου, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1793 και πέθανε στο Ναύπλιο το 1832. Σπούδασε σε στρατιωτικές σχολές της Γαλλίας και υπηρέτησε ως μέλος της αυτοκρατορικής φρουράς του τσάρου στην Πετρούπολη. Πήρε κι αυτός μέρος στους ναπολεόντειους πολέμους. Όταν ο αδερφός του ανέλαβε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρίας εγκατέλειψε τη θέση του στη Ρωσία και πήρε ενεργό δράση στην ελληνική επανάσταση του 1821 οργανώνοντας και εκτελώντας σοβαρές στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως η πολιορκία του Ναυπλίου και του Άργους. Μετά την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα ως κυβερνήτη, οργανώνει (σαν πρώτος στρατάρχης της νεότερης Ελλάδας) τον ελληνικό στρατό.

Κωνσταντίνος Μουρούζης. Καταγόταν από το χωριό Μουρουζάντων της Αργυρούπολης. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1730. Διετέλεσε Μέγας Διερμηνέας της Πύλης το 1774 και ανέλαβε της ηγεμονία της Μολδαβίας το 1777. Με τη δράση του προστάτευσε τους Έλληνες και ενίσχυσε την ελληνική εκπαίδευση. Πέθανε στην Κωνσταντινούπολη το 1787. Απόγονοι του Κωνσταντίνου Μουρούζη, όπως ο Δημήτριος Μουρούζης, βοήθησαν κι αυτοί με τη σειρά τους τους Έλληνες χρησιμοποιώντας την πολιτική, στρατιωτική ή οικονομική τους δύναμη. Πολλοί από αυτούς, όπως ο Γεώργιος Μουρούζης, γιος του Δημητρίου, πλήρωσαν τη φιλελληνική τους δράση ακόμα και με τη ζωή τους!

Παραδοσιακές ενδυμασίες του Πόντου

1. Ανδρική ποντιακή ενδυμασία «Ζίπκα»

Η ανδρική παραδοσιακή φορεσιά πήρε το όνομά της από το παντελόني με τα στενά σκέλια και τη φαρδιά σούρα, το οποίο ονομαζόταν Ζίπκα. Γι' αυτό με τον όρο "Ζίπκα" εννοούμε ολόκληρη την ποντιακή ανδρική ενδυμασία, που περιλαμβάνει γιλέκο, σακάκι, ζωνάρι, κουκούλα, τσάπουλας και μέστια. Το ύφασμα που χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή της ανδρικής ενδυμασίας ήταν τσόχα ή βαμβακερό ύφασμα ή λινό ή κασμίρ, ενώ τα πιο συνηθισμένα χρώματα ήταν το μαύρο, το καφέ και το μπλε.

2. Γυναικεία ποντιακή φορεσιά «Ζιπούνα ή Ζουπούνα»

Η ορολογία που καθιερώνει όλη τη γυναικεία ποντιακή φορεσιά είναι το χαρακτηριστικό της ένδυμα, η "Ζιπούνα ή Ζουπούνα". Τη γυναικεία φορεσιά τη συναντάμε σε διάφορες περιοχές του Πόντου διαφοροποιημένη είτε λόγω της κοινωνικής θέσης της κάθε γυναίκας (ή της ηλικίας της), είτε λόγω κλιματολογικών συνθηκών ή ακόμα και λόγω των πολλών ποικιλιών των υφασμάτων και των χρωμάτων.

Ποντιακά μουσικά όργανα

Λύρα (ή κεμεντζές στα Ποντιακά)

Ήταν και είναι το κατ' εξοχήν όργανο των Ποντίων. Ιδίως τα περίφημα μουχαπέτια (μάζωξη) γίνονται μόνο με λύρα. Η λέξη κεμεντζέ προέρχεται από την τουρκική και σημαίνει λύρα. Οι καλύτερες λύρες κατασκευάζονται από ξύλο δαμασκηιάς (κοκκύμελο).

Ο ζουρνάς

Καβάλ'(ιν) ή Γαβάλ'(ιν) ή χειλαύρ'(ιν), ή χειλαύλ'(ιν), ή φλογέρα. Η λέξη Καβάλ' ή Γαβάλ' προέρχεται από την τουρκική. Η λέξη χειλαύρ' ή χειλαύλ' προέρχεται από την αρχαία χειλίαυλος. Η λέξη φλογέρα προέρχεται από την αλβανική.

Το ταούλ.

Είναι το όργανο που δίνει τον ρυθμό στον χορό. Η λέξη προέρχεται από την τουρκική και σημαίνει τύμπανο. Το δέρμα της μιας πλευράς με το δέρμα της άλλης διαφέρουν στο πάχος για καλύτερο ήχο.

Το αγγείον ή τουλούμ.

Ο αρχαίος άσκαυλος (= ασκός + αυλός). Ελληνικό πνευστό μουσικό όργανο ποιμενικού χαρακτήρα, που χρησιμοποιεί αέρα αποθηκευμένο σε ασκό.

Σημείωση:

Εκτός από τα παραπάνω όργανα, σε διάφορες περιοχές του Πόντου χρησιμοποιούσαν επίσης το βιολί και το κλαρίνο.

ΠΟΝΤΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Στους ποντιακούς χορούς, οι άνδρες και οι γυναίκες σχηματίζουν συνήθως κύκλο και πιάνονται από τους καρπούς. Χορεύουν με στητό το σώμα, τα πόδια ελαφρά ανοιχτά και τα χέρια άλλοτε υψωμένα και άλλοτε με λυγισμένους τους αγκώνες. Το σώμα ακολουθεί πιστά, με ρυθμικές και συγχρονισμένες κινήσεις (ιδίως των γλουτών*), τα μικρά βήματα των ποδιών.

Οι ποντιακοί χοροί εκτελούνται με συνοδεία μουσικής από **κεμεντζέ** που παίζει ο κεμεντζετζής (λυράρης), ο οποίος συχνά στέκεται στο κέντρο του κύκλου. Κατά τις υπαίθριες γιορτές, η μουσική προέρχεται από τουλούμ (ασκί, γκάντα) και ταούλ (νταούλι, ζουρνά) ή κεμεντζέ και ντέφι.

Έχουν καταγραφεί **περισσότεροι από 40** ποντιακοί χοροί. Οι πιο γνωστοί είναι οι παρακάτω:

Το Τικ: είναι ο πιο δημοφιλής χορός των Ποντίων. Είναι κυκλικός και χορεύεται από άντρες και γυναίκες. Πήρε την ονομασία του από την τουρκική λέξη «τικ» που σημαίνει όρθιος, κάθετος. Έτσι, όταν εκτελείται ο χορός, το σώμα είναι κάθετο, έχει κατακόρυφη στάση και μόνο τα γόνατα λυγίζουν για να εκτελεστούν οι κινήσεις.

Το Ομάλ: είναι ήσυχος, ομαλός και σεμνός, κυκλικός χορός. Στον Πόντο, όταν κατέβαιναν από τις πλαγιές των λόφων προς τις πεδιάδες φέρνοντας τα ζώα από τη βοσκή ή όταν πήγαιναν για αγριόχορτα ή για να πάρουν νερό, κατέβαιναν σιγά-σιγά (ομάλια) χορεύοντας και έτσι βγήκε η ονομασία του χορού. Με τον καιρό επικράτησε να χορεύεται σε επίσημες στιγμές, κυρίως του γάμου.

Το Διπάτ: είναι ήσυχος χορός με αργούς και σταθερούς βηματισμούς. Φαίνεται ότι έχει σχέση με τους βυζαντινούς χορούς. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα αναφέρει παρόμοιο χορό.

Το Τας: Λέγεται και «Καρσιλαμάς» από την τουρκική λέξη «καρσί» (=αντίκρυ). Είναι αντικριστός χορός, που χορεύεται από δύο πρόσωπα, άντρα και γυναίκα ζευγαρωτά ή από δυο γυναίκες, με στροφές φιγουράτες και κομπές του σώματος δεξιά και αριστερά, μπροστά και πίσω. Κροταλίσματα* με τα δάχτυλα και παλαμάκια συμπληρώνουν τις κινήσεις των χορευτών. Ο χορός «Τας» χορεύεται με ελεύθερη επιλογή των κινήσεων από τους χορευτές, κατά πώς ταιριάζει στον καθένα, συνήθως μπροστά από γαμήλιες πομπές με μαντήλια στα χέρια.

***κροταλίσματα:** το χτύπημα των κροτάλων (=μικρά, ξύλινα κρουστά όργανα) στο ρυθμό της μουσικής. Στη θέση των κροτάλων μπορεί να χρησιμοποιηθούν κουτάλια ή μικρά γυάλινα ποτηράκια.

Το Κότσαρι: Τ' όνομα του χορού πιθανό να προέρχεται από τη λέξη «Κοτχ», όπως λένε οι Πόντιοι τον τράγο. Τα τρομαχτά βήματά του, τα μισάνοιχτα πόδια, θυμίζουν τα χαρακτηριστικά πεδηματάκια που κάνουν οι τράγοι. Είναι κυκλικός χορός και χορεύεται από άντρες και γυναίκες, με τραντάγματα στο δεξί πόδι και με ιδιαίτερο ρυθμό.

Η Σέρα (Πυρρίχιος): είναι ο θεαματικότερος από τους χορούς των Ποντίων. Η ιστορία του χάνεται στα βάθη των αιώνων. Στην αρχαία Ελλάδα, ιδιαίτερα στους Κρήτες και στους Δωριείς, αλλά και σ' όλη την Ελλάδα αργότερα, ήταν γνωστός ένας πολεμικός χορός που λεγόταν «Πυρρίχιος» (πύρρος, πύρριχος, πυρρός=κόκκινος). Ο χορός εικονίζει τις διάφορες φάσεις της μάχης. Πήρε την ονομασία του από τον ποταμό του Πόντου «Σέρα», κοντά στην Τραπεζούντα ή από το λατινικό *serra*-ae(=αλυσίδα), επειδή οι χορευτές έμοιαζαν με αλυσίδα. Χορεύεται σε ευθεία γραμμή ημικυκλικά από δύο μέχρι δέκα χορευτές, με ειδικό πολεμικό ντύσιμο.

Η ποντιακή διάλεκτος

Η ποντιακή διάλεκτος αποτελεί συνέχεια της αρχαίας ελληνικής. Έχει πολλές ομοιότητες με την αρχαία **Ιωνική** διάλεκτο και είναι η μόνη διάλεκτος της ελληνικής γλώσσας που συνεχίζει να μιλιέται μέχρι τις ημέρες μας.

Να διευκρινίσουμε ότι η ποντιακή είναι **διάλεκτος της ελληνικής γλώσσας**, που σημαίνει ότι δεν είναι καθαυτή γλώσσα, πράγμα που θα υπονοούσε πως εκείνοι που την ομιλούν δεν είναι Έλληνες.

Η ποντιακή διάλεκτος αποτελούσε μόνον μέσο **προφορικής** επικοινωνίας. Αρχίζει να γράφεται τον 19^ο αι.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ πως στην περιοχή του Όφεως, ανατολική περιφέρεια του Πόντου, περίπου 300.000 κάτοικοι, Οθωμανοί στο Θρήσκευμα, ομιλούν την ποντιακή ως μητρική γλώσσα, την οποία αποκαλούν «**ρωμαίικα**». Πρόκειται για ελληνικής καταγωγής κατοίκους του Πόντου, οι οποίοι πριν από περίπου τρεις αιώνες εξισλαμίστηκαν βίαια, αλλά διατήρησαν την ποντιακή διάλεκτο.

Στο «**μικρό**» ποντιακό λεξικό που ακολουθεί μπορείτε να βρείτε τους ορισμούς αρκετών ποντιακών λέξεων.

“ΜΙΚΡΟ” ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

A

αγγούριν ή αγγούρ', το : αγγούρι
 αγληγορώ, ρ. (αγλήγορα): βιάζομαι
 αγναεύω, ρ. (εγνάψα): καταλαβαίνω
 αγνεφίζω, ρ.: ξυπνώ
 άγουρος ή άγουρον: άνδρας
 αγουρόπα: παιδάκι
 αγροικώ ή εγροικώ: καταλαβαίνω
 αδακά, αδά, επίρ. : εδώ
 αδαπές: εδώ μέσα
 απαδακές: από εδώ
 απαδαπές: αποδώ μέσα
 αετέντζ, αετόν ή αιτόν, : ο αετός
 αέτζ, επίρ. : έτσι
 αέτζ πα: και έτσι
 αθόγαλαν : το καϊμάκι
 ακεί, επίρ.: εκεί (επίσης ατουκά, ατουπές, ακειαπές, πλαν κεικά, ακέκα)
 άκ'σον, ρ. : άκουσε
 αλλομίαν, επιρ. : ξανά
 άμον: σαν, όπως, καθώς
 ανασπάλω, ρ. : ξεχνώ
 αναχάπαρα, επιρ. : ξαφνικά
 απάν', επίρ: επάνω
 απέσ', επίρ. : μέσα
 αρσεύω, ρ. : ψάχνω
 αρκοκαλομάνα : η γιαγιά της γιαγιάς
 αροθυμώ ή αραθυμώ, ρ. : νοσταλγώ
 ατσάπα, επίρ. : άραγε
 αφκά, επίρ. : κάτω
 αφορεσμένος, ο : ο καταραμένος
 αφ'σον, ρ. : άφησε
 άφτω, ρ. (έψα): ανάβω (άψιμον)
 αχπάνω, ρ. : βγάζω, ξεριζώνω
 αχπάραγμαν : ξαφνικός φόβος από δυνατό θόρυβο
 αχπάσκουμαι: ξεκινώ

B

βαθέα, επίρ. : βαθιά
 βάλλω, ρ. : βάζω
 βαρελόπον, το: βαρέλι μικρό
 βαρκίζω, ρ. : φωνάζω δυνατά
 βελόνιν, το: η βελόνα
 βουδ', το: το βόδι
 βραδάσκουμαι, ρ. : βραδιάζομαι

Γ

γαβούν', το: το πεπόνι
 γαβράνα, η: η κυψέλη
 γαϊδούρ', το: το γαϊδούρι
 γάλα - γάλα, επίρ.: σιγά - σιγά
 γαπατεύω ή καπατεύω, ρ: κλείνω
 γεννίουμε, ρ.: γεννιέμαι
 γερά, η: η πληγή
 γιαμ: μήπως
 γλιάζω, ρ.: γλιστρώ
 γλυκοκαλάτζεμαν, το: η γλυκιά ομιλία
 γνεφίζω, ρ.: ξυπνώ
 εγνώρτσα: γνωρίζω
 γομώνω, ρ.: γεμίζω
 γουεύω, ρ.: λυπάμαι
 γουζέβω, ρ.: θυμώνω
 γούλα: ο λαιμός

Δ

δαβαίνω, ρ.: περνώ, διαβαίνω
 δέβα, ρ. : πήγαινε / δεβάτεν: πηγαίνετε
 δεικνύζω, ρ.: δείχνω
 δελιάουμαι, ρ.: μπερδεύομαι
 δίγω, ρ.: δίνω.
 διώχω, ρ.: διώχνω

Ε

εγάπ', η: η αγάπη
 έγκα, έγκες, έγκε, ρ.: έφερα, έφηρες, έφερε / φέρω
 εγκλεσία, η: η εκκλησία / τα εγκλεσίας
 εγνωρίζω, ρ.: γνωρίζω / γνωρίζω, εγνώρτσα : γνώρισα
 εκανέθεν, ρ.: φτάνει
 εκειαπέσ'. επίρ.: εκεί μέσα
 έκλωσεν, ρ.: γύρισε, επέστρεψε
 εκούξεν, ρ.: φώναξε / κουίζω
 ελέπω, ρ.: βλέπω
 Έλλενος ή Έλλενας, ο: ο Έλληνας
 έμορφος, εμορφέσα, έμορφον: όμορφος / έμορφα
 έμπρουμεραν, επίρ.: προχθές
 ενεμείνα, ρ.: περίμενα / αναμένω
 ενούντσεν, ρ.: σκέφτηκε / νουνίζω
 εντάμαν, επίρ.: μαζί.
 εξέρω, ρ.: ξέρω, γνωρίζω
 έπαρ', ρ.: πάρει / παίρω, παίρνω
 εποίκες, ρ.: έκανες
 επλώθεν, ρ.: απλώθηκε
 επορώ, ρ.: μπορώ
 έρχουμαι, ρ.: έρχομαι / έρται, έρτα ή έρθα
 εστά, ρ. : στάσου / εσταθέστεν
 ετοιμάγουμαι, ρ.: ετοιμάζομαι
 ευκαιρώνω, ρ.: αδειάζω
 ευρίσκω, ρ.: βρίσκω
 εφέκα, ρ.: άφησα
 εφτάω, ρ.: κάνω
 εχάθα, ρ.: χάθηκα

Ζ

ζαλίουμαι, ρ.: ζαλιζομαι
 ζαμάν, το: ο καιρός, διάστημα
 ζαντός, ο: ο τρελός /ζαντέ = τρελέ/ η ζάντενα = τρελή
 ζατί, επιρ.: εξάλλου

Η

ηλάζω, ρ.: γαβγίζω
 ήλον, ο: ο ήλιος
 ήντζαν, αντων.: όποιος
 ήπαρη, η: το συκώτι, ο αφαλός
 ησυχίζω, ρ.: ησυχάζω

Θ

θάφτω, ρ.: θάβω
 θεκάριν, το: η θήκη
 θέκω, ρ.: βάζω, θέτω
 θέλω, ρ.: θέλω / θελτς
 θέρωτρα, τα: τα προγαμιαία δώρα του γαμπρού στη νύφη
 θρυμούλιν, το: ψίχουλο από ψωμί
 θυμούμαι, ρ.: θυμάμαι

Ι

ιγδίν, το: γουδί
 ιγεύω, ρ.: ταιριάζω
 ιστέ, επιφ.: να, ορίστε, δηλαδή
 ιστορίζω, ρ.: αφηγούμαι, διηγούμαι

Κ

καβάκια, τα: οι λεύκες
 καβαλάρτς, ο: καβαλάρης, ο ιππέας
 καβουρεύω : τηγανίζω
 κάθκα, ρ.: κάθισε
 κακοφέρκουμει, ρ.: συμπεριφέρομαι άσχημα / εκακοφέρθα
 καλαπαλούκ', το: καλαμπαλίκι, περιττό πράγμα
 καλατσεύω, ρ.: μιλάω
 καλκεύω, ρ.: καβαλώ
 καλλίον, επίρ.: καλύτερα
 καλομένα, η: η γιαγιά
 καλοτερών, ρ.: κυττάζω προσεκτικά, ξαναβλέπω
 καλωσηρθίασμαν, το: καλωσόρισμα
 καμίαν, επίρ: ποτέ

κανείται, ρ.: φτάνει
 καντσίν, το: η ψύχα του ξηρού καρπού
 κάουμαι, ρ.: καίγομαι.
 κατσίν, το: πρόσωπο / τα κατσία
 κεμεντζέ, η: η λύρα του Πόντου
 Κερεκή, η: Κυριακή
 'κι εν, ρ.: δεν είναι
 κιντέας, τα: οι τσουκνίδες
 κιφάλ', το: το κεφάλι
 κλίσκουμαι, ρ.: σκύβω
 κλώθω, ρ.: επιστρέφω
 κόρασον, το: το κορίτσι / κορτσόπον.
 κουίζω, ρ.: φωνάζω / κουίζ'νε, κούξον : φώναξε
 κουρτώ, ρ.: καταπίνω
 κοχλίδα, τα: τα σαλιγκάρια
 κρενίν, το: η βρύση
 κρούω, ρ.: κτυπώ
 κρυφτερίτσα, η: παιχνίδι των παιδιών, το κρυφτό
 κύρης, ο: ο πατέρας, ο πεθερός

Λ

λαβάσα, τα: λεπτές πίτες από ζυμάρι ψωμιού
 λαγγεύω, ρ.: πηδών
 λαγήν', το: πήλινη στάμνα
 λαϊστέρα, η: παιδικό παιχνίδι, η κούνια / λαϊζω : κουνώ
 λαήσκουνταν : κουνιούνται
 λαλία, η: η φωνή
 λαρώνω, ρ.: γιατρέυω
 λάσκουμαι, ρ: περιφέρομαι
 λαχτίζω, ρ.: κλωτσώ
 λέλεκον, ο: πελαργός
 λελεύω σε, ρ.: να σε χαρώ
 λιγούμαι, ρ.: λιγώνομαι
 λογόπαρμαν, το: η τελική συμφωνία για την τέλεση του γάμου
 λυκοκαλομένα, η: η μαμά της γιαγιάς
 λώματα, τα: τα ρούχα / λωμόπα : ρουχαλάκια

M

μαθίζω, ρ.: διδάσκω / μαθάνω = μαθαίνω
 μαλάζω, ρ.: πιάνω
 μαντζιρίζω, ρ.: δε νηστεύω
 μαντίν, το: ζυμαρικό από σιταρίσιο αλεύρι
 μέρ', επίρ.: πού
 μισίριν, το: καλαμπόκι
 μοθοπώρ', το: φθινόπωρο
 μοιράουμαι, ρ.: μοιράζομαι
 μουστερήδες, οι: οι πελάτες
 μουχτάρτζ, ο: ο πρόεδρος του χωριού
 μουχτερόν, το: το γουρούνι
 μυξέας, ο: μυξιάρης

N

ναϊλί, επιφ.: αλίμονο
 Νεοχρονία, η: η Πρωτοχρονιά
 νέπαι : βρε, καλέ / νέψα : καλέ, μωρή
 νεράσκουμαι, ρ.: σιχαίνομαι / νεραξία : σιχαμένη
 νεσπάλω, ρ.: ξεχνώ
 νίφτω, ρ.: πλένω
 νόμα, ρ.: δος μου
 νουνίζω, ρ. : σκέφτομαι / νούντσον : σκέψου
 ντ' έφτάς: τι κάνεις;
 ντος, ρ.: κτύπα

Ξ

ξάι, επίρ.: καθόλου / έναν ξάι : λίγο
 ξαν, επίρ.: ξανά
 ξυλέα, η: το κτύπημα, το χαστούκι / τα ξυλέας
 ξύνω, ρ.: χύνω
 ξύσκουμαι, ρ.: ξύνομαι

Ο

οβόν, το: το αυγό / τα οβά, οβάζ' :κάνει αυγό
ογρήγορα, επίρ.: γρήγορα
οκνέας, ο: ο τεμπέλης
ομάζω, ρ.: μοιάζω
ομάλ', το: χορός παμποντιακός / ομαλίζω : ισοπεδώνω
ομάτ' το: το μάτι
οξουκά, επίρ.: έξω / οξούκα, οξουκές : εκεί έξω
οξύγαλαν, το: γιαούρτι
ορμάν, το: το δάσος
ορμίν, το: το μικρό ποτάμι
οσήμερον, επίρ.: σήμερα.
οσπιτόπον, το: το σπιτάκι
οψεζ'νόν, ο: ο χθεσινός
οψεμπριμέραν : προχθές

Π

παιδάς, ο: ο νέος, το παιδί, το παλικάρι
παινεύκουμαι, ρ.: παινεύομαι
παίρω, ρ.: παίρνω
παλαλέ: παλαβέ, παλαλός : παλαβός
παλαλά : τρελά
παρχάρα, τα: θερινός βοσκότοπος
πασκιτάν, το: αποβουτυρωμένο, στραγγισμένο, αλατισμένο γιαούρτι
πασκίμ, σύνδ.: μήπως
παστάν, επίρ.: τελείως
πεϊνιρλία, τα: πίτες σε σχήμα βάρκας γεμισμένες με τυρί και ψημένες στο φούρνο
περεσκία, τα: τα πιροσκή
πέσκον, ο: η σόμπα
πλύσκουμαι, ρ.: πλένομαι
ποδεδίζω σε, ρ.: να σε χαρώ
πουγαλεύκουμαι, ρ.: αγανακτώ
πουδέν, επίρ.: πουθενά / πουθέν
πουτσή, η: η κόρη / κουτσή, νέπουτση, νέκουτση.
πρέσκουμαι, ρ.: πρήζομαι

Ρ

ρακάν, το: η βουνοπλαγιά
 ρασόπον : ραχούλα / ραχίν, το: βουνό
 ριγώ, ρ.: κρυώνω
 ρίζα μ', προσφώνηση: ψυχή μου!
 ρούζω, ρ. : πέφτω

Σ

σαλαχανάς, ο: αργόσχολος
 σαμάρα, η: το χαστούκι
 σαρεύω, ρ.: αρέσω
 σασεύω, ρ.: σαστίζω
 σαχτάρα, τα: οι στάχτες
 σειμουγκόν, ο: χειμώνας
 σέρα, η: ποντιακός πολεμικός χορός
 σεύτελον, ο : ο ανόητος
 σινίν, το: μεγάλος χάλκινος δίσκος
 σίτα, σύνδ.: όταν, ενώ, καθώς
 σκούμαι, ρ.: σηκώνομαι / σούκ' : σήκω, σκώνω
 σκουτουλίζω, ρ.: ευωδιάζω
 σκυλάζω, ρ.: βρωμάω.
 σκώνω, ρ.: σηκώνω / έσκωσα
 σουμά, επίρ.: κοντά
 σουμάδεμαν, το: ο αρραβώνας
 στέκω, ρ.: στέκομαι
 στουδ', το: το κόκαλο
 στύπας, τα: τα τουρσιά

Τ

ταβίζω, ρ.: μαλώνω
 ταμάμ, επίρ.: σωστά, εντάξει
 τανωμένον σουρβάν', το: σούπα με τάνι και κορκότα ή πλιγούρι ή ρύζι
 τaráουμαι, ρ.: ανακατεύομαι
 ταφίν, το: ο τάφος / τα ταφία
 τεμέκ, επίρ: τάχα, δήθεν
 τέρεν, ρ.: κύττα
 τερλίκια, τα: κάλτσες από πολύ χοντρή κλωστή
 τιδέν, αντ.: τίποτε

τίκ, το: χορός παμποντιακός
 τοπλαεύω, ρ.: μαζεύω
 Τουρκάντ', οι: οι Τούρκοι
 τραύνω, ρ.: μεγαλώνω
 τσαίζω, ρ.: φωνάζω δυνατά
 τσακώνω, ρ.: σπάζω
 τσαμούρ', το: η λάσπη
 τσαμουρωμέντσα, τσαμουρωμένα : λασπωμένα
 τσαφίζω, ρ.: ξύνω
 τσικάριμ: καρδούλα μου
 τσιλτεύω, ρ.: κατουρώ
 τσιπ καλά, επίρ.: πολύ καλά
 τσιριχτά, τα: οι λουκουμάδες
 τσιτσέκια, τα: λουλούδια

Υ

υεία, η: η υγεία
 υλάζω, ρ.: γαυγίζω
 υλίζω, ρ.: στραγγίζω
 υστερινός, ο: τελευταίος
 υστερνοκαίριν : φθινόπωρο

Φ

φαγόπον, το: το φαγάκι
 φέγγον, ο: το φεγγάρι
 φεύω, ρ. : φεύγω
 φοούμαι, ρ.: φοβάμαι
 φοβετσέας : φοβητσιάρης
 φορίζω, ρ.: ντύνω
 φορκάλ', το: η σκούπα
 φοσίζω, ρ.: παραχώνω
 φουρκίζω, ρ. : πνίγω
 φουρνίν, το: ο φούρνος
 φτουλίζω, ρ.: ξεπουπουλιάζω

Χ

χαβίτσ', το: φαγητό με φουρνισμένο καλαμποκίσιο αλεύρι και βούτυρο

χαπάρ', το: η είδηση

χαρά, η: ο γάμος

χασεύω, ρ.: ζεματίζω / χασεμένος

χασίλ', το: φαγητό με κορκότο σιταρίσιο ή καλαμποκίσιο.

χειμωγκός, ο: ο χειμώνας

χουλένω, ρ.: ζεσταίνω,

χρέσκουμαι, ρ.: χρειάζομαι

χτενίουμαι, ρ.: χτενίζομαι

χτήνα, τα: οι αγελάδες

Ψ

ψαλαφώ, ρ.: ζητώ

ψένω, ρ.: ψήνω

ψή, η: η ψυχή

ψηλέσα, η: η ψηλή

ψωμίν το: το ψωμί

Ω

ωβάζω, ρ.: γεννώ

ωμίν, το: ο ώμος

ωτίν, το: το αυτί

ΠΑΡΑΜΠΟΠΕΣ

- 1. Μικρά Ασία:** Η Μικρά Ασία είναι η δυτικότερη προεξοχή της Ασίας και αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης Τουρκίας. Η περιοχή ορίζεται από τη Μαύρη Θάλασσα στα βόρεια, τη Μεσόγειο Θάλασσα στα νότια και το Αιγαίο Πέλαγος στα δυτικά.

- 2. Όμηρος:** είναι ίσως ο μεγαλύτερος ποιητής της αρχαιότητας. Συνέθεσε (δεν συνέγραψε, αφού τα ποιήματα αρχικά διαδόθηκαν προφορικά και γράφτηκαν αργότερα) δύο μεγάλα έργα, την Ιλιάδα και την Οδύσεια, ενώ του αποδίδονται και άλλα έργα.
- 3. κατ' ευφημισμόν:** όταν χρησιμοποιούμε για κάποιον ή για κάτι έναν θετικό χαρακτηρισμό που όμως δεν ανταποκρίνεται καθόλου στην πραγματικότητα π.χ. «Ειρηνικός Ωκεανός» αντί «τρικυμιώδης».
- 4. Ρουμ ή Ρωμαίων:** μέχρι σήμερα οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης ονομάζονται έτσι δηλ. «Ρωμιοί» και ο πατριάρχης έχει τον επίσημο τίτλο: «Η Αυτού Θειοτάτη Παναγιότης, ο Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης».
- 5. νεομάρτυρες:** οι μάρτυρες από την περίοδο της άλωσης της Κωνσταντινούπολης (1453μ.Χ.) μέχρι σήμερα. Στην εποχή της Τουρκοκρατίας οι Νεομάρτυρες, εκτός από την χάρη και ευλογία προς τους πιστούς, αναπτέρωναν και στήριζαν τις ελπίδες τους. Ήταν η περίτρανη απόδειξη πως όσο δυνατός και αδυσώπητος να ήταν ο κατακτητής δεν μπορούσε με καμία δύναμη να υποδουλώσει τις ψυχές των Ορθοδόξων Ρωμιών.
- 6. κίνημα Νεότουρκων:** πολιτικό κίνημα (με συμμετοχή και στρατιωτικών) ενάντια στην εξουσία του σουλτάνου.

7. Κεμάλ: Ο Μουσταφά Κεμάλ είναι ο ιδρυτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους, αλλά έγραψε την προσωπική του ιστορία με αίμα, συνεχίζοντας τις αγριότητες των Νεότουρκων με τη Γενοκτονία των Ποντίων. Γεννήθηκε το 1880 ή 1881 στη Θεσσαλονίκη και γύρω από την καταγωγή του υπάρχουν πολλοί μύθοι και λιγοστά στοιχεία. Πατέρας του φέρεται να ήταν ο μουσουλμάνος Αλή Ριζά. Πέθανε όταν ο Μουσταφά ήταν επτά ετών. Μητέρα του ήταν η Ζουμπειντέ Χανούμ, με καταγωγή από κωμόπολη του Λαγκαδά. Για την καταγωγή του υπάρχουν θεωρίες ότι είχε προγόνους αλβανικής ή σλαβικής καταγωγής. Μετά τον θάνατο του πατέρα του, έφυγε με τη μητέρα του από τη Χρυσουγή Λαγκαδά και επέστρεψε χρόνια αργότερα στη Θεσσαλονίκη όπου έζησε με τη θεία του Χατιτζέ. Κάποιες πηγές αναφέρουν ότι έζησε κάποια χρόνια στα Σκόπια. Εισήχθη στη Σχολή Ειδικής Εκπαίδευσης του Γενικού Επιτελείου, από όπου το 1904 αποφοίτησε με τον βαθμό του λοχαγού. Εκεί απέκτησε το όνομα Κεμάλ, που σημαίνει ωριμότητα και τελειότητα. Μετά την «Επανάσταση για το Σύνταγμα» των Νεοτούρκων το 1908, ο Κεμάλ διαφώνησε με τους αρχηγούς τους και αποφάσισε να αποσυρθεί από την πολιτική και να αφοσιωθεί αποκλειστικά στη στρατιωτική του καριέρα. Μετά από την ανακωχή του Μούδρου ανάμεσα στην Τουρκία και στις δυνάμεις της Αντάντ ο Κεμάλ ενοχλήθηκε από τους ταπεινωτικούς όρους της συμφωνίας για τη χώρα του. Όταν τον Απρίλιο του 1919 διορίστηκε στρατιωτικός επιθεωρητής των Ανατολικών Επαρχιών, ο Κεμάλ άρχισε τη σφαγή των Ελλήνων του Πόντου. Τον Ιούνιο του 1919 υπέγραψε στην Αμάσεια, μαζί με άλλους ανώτατους αξιωματικούς, ένα μυστικό πρωτόκολλο με το οποίο οι στρατιωτικοί αυτοί αποφάσιζαν να αρχίσουν ανταρτοπόλεμο εναντίον της φιλικής προς την Αντάντ τουρκικής κυβέρνησης. Τον Ιούλιο του 1919 ο Κεμάλ συγκάλεσε στο Ερζερούμ Εθνικό Συνέδριο όπου διατυπώθηκαν οι αρχές του «Εθνικού Συμφώνου» με βασικό σύνθημα «Η Τουρκία για τους Τούρκους. Ως πρόεδρος της επαναστατικής επιτροπής απαίτησε την απόρριψη των συμμαχικών όρων ειρήνης, ασκώντας πιέσεις στον Σουλτάνο. Παράλληλα, ξεκίνησε και τη δεύτερη φάση των διώξεων του Ελληνισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τότε ο Σουλτάνος καταδίκασε ερήμην τον Κεμάλ εις θάνατον, αλλά αυτός στο μεταξύ είχε συγκροτήσει τακτικό στρατό και μετέφερε το στρατηγείο του στην Άγκυρα. Οι στρατιώτες του Κεμάλ ανέκοψαν την προέλαση των Ελλήνων προς την Άγκυρα και τους ανάγκασαν σε άτακτη υποχώρηση. Τον Αύγουστο του 1922 ο κεμαλικός στρατός έφθασε στη Σμύρνη την οποία έκαψε ολοσχερώς. Ακολούθησαν εκτεταμένες σφαγές και διώξεις των Ελλήνων της Μικράς Ασίας. Με σύμβαση που υπογράφηκε τον Ιανουάριο του 1923 συμφωνήθηκε ανταλλαγή πληθυσμών και εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες ξεριζώθηκαν, μετά από τρεις χιλιάδες χρόνια, από τα παράλια της Μικράς Ασίας και την Ανατολική Θράκη, εκτός από τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης. Μετά τη Συνθήκη της Λοζάνης, που υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923, η Τουρκία ανακηρύχθηκε δημοκρατία με πρωτεύουσα την Άγκυρα και πρόεδρο τον Μουσταφά Κεμάλ. Μέχρι τον θάνατό του το 1938, ο Κεμάλ προχώρησε σε αναμόρφωση του τουρκικού κράτους, δίνοντάς του έναν πιο κοσμικό χαρακτήρα, προσπαθώντας να το δομήσει στα πρότυπα της Δύσης. Ο Μουσταφά Κεμάλ ήταν ένας μοναχικός άνθρωπος και παντρεύτηκε το 1923 τη Λατιφέ Ουσάκι, που γεννήθηκε το 1899 στη Σμύρνη και ανήκε σε οικογένεια Σαμπαταϊστών. Αλλά ο γάμος δεν διήρκησε πολύ, καθώς χώρισαν το 1925. Δεν απέκτησε ποτέ δικά του παιδιά, αν και υιοθέτησε εννέα. Ένα από αυτά, η Σαμπιχά Γκιοκτσέν, ήταν ορφανή Αρμένια, η οικογένεια της οποίας σφαγιάστηκε από τους Νεότουρκους. Μάλιστα, έγινε η πρώτη γυναίκα πιλότος στην Τουρκία. Καταπονημένος τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του από κίρρωση του ήπατος, που προήλθε από αλκοολισμό, ο Κεμάλ Ατατούρκ πέθανε στην Κωνσταντινούπολη στις 10 Νοεμβρίου 1938. Είναι θαμμένος στην Άγκυρα, στο μαυσωλείο Ανίτκαμπιρ, που κατασκευάστηκε ειδικά για αυτόν.

- 8. Αντάντ (ή «Εγκάρδια Συνενόηση»):** ονομάζεται η συμμαχία Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας, η οποία έθεσε τέλος σε 8 αιώνες αγγλογαλλικού ανταγωνισμού και έθεσε τις βάσεις για την αγγλογαλλική συνεργασία κατά τον 20ό αιώνα.
- 9. Κεντρικές Δυνάμεις:** η συμμαχία της Γερμανίας, της Αυστροουγγαρίας, της Τουρκίας και της Βουλγαρίας. Οι Κεντρικές Δυνάμεις ήταν αντίπαλες με τις χώρες της Αντάντ κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- 10. Αυστροουγγαρία:** την περίοδο αυτή (1867-1918) η Αυστροουγγαρία ήταν το δεύτερο σε έκταση κράτος της Ευρώπης (μετά τη Ρωσία) και το τρίτο σε πληθυσμό (μετά τη Ρωσία και τη Γερμανία). Ήταν ένα πολυεθνικό κράτος με εδάφη από τη σημερινή Αυστρία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σερβία, Κροατία, Ρουμανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Πολωνία, Ιταλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ουκρανία και Μαυροβούνιο.
- 11. Βαλκανικοί Πόλεμοι:** δύο πόλεμοι που έγιναν στα Βαλκάνια το 1912-1913. Τέσσερα βαλκανικά κράτη νίκησαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πρώτο πόλεμο και ένα από αυτά, η Βουλγαρία, ηττήθηκε στον δεύτερο πόλεμο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχασε το μεγαλύτερο μέρος της στην Ευρώπη.
- 12. Αμελέ ταμπουρού:** τάγματα εργασίας όπου στέλνονταν αναγκαστικά άνδρες που δεν ήταν μουσουλμάνοι για να κάνουν βαριές εργασίες. Στην πραγματικότητα ήταν μια εφιαλτική μέθοδος εθνοκάθαρσης, καθώς οι περισσότεροι δεν κατάφεραν να επιβιώσουν. Το νερό και το φαγητό ήταν πάντα λιγότερα από το κανονικό. Υπολογίζεται πως 250.000 Έλληνες «χάθηκαν» μέχρι το τέλος του 1918 σ' αυτά τα τάγματα.
- 13. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος:** ο πόλεμος που ξεκίνησε το 1914 και τελείωσε το 1918 με ήττα των Κεντρικών Δυνάμεων από τις δυνάμεις της Αντάντ. Η Ελλάδα «μπήκε» σ' αυτόν τον πόλεμο, με το μέρος των νικητών, το 1917.
- 14. αντάρτικα σώματα:** ένοπλες ποντιακές ομάδες που αναγκάστηκαν να "βγουν" στα βουνά κάνοντας ηρωική αντίσταση απέναντι στον τουρκικό στρατό και τις άτακτες ομάδες των "τσέτιδων".
- 15. Τσέτες:** ήταν οπλισμένοι Μουσουλμάνοι, συνήθως πρώην κατάδικοι, οι οποίοι δραστηριοποιούνταν στη Μικρά Ασία από την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ήταν ιδιαίτερα κακόφημοι άνθρωποι, υπεύθυνοι για αμέτρητες βιαιοπραγίες, βιασμούς και δολοφονίες αμάχων, καθώς και λεηλασίες και πλιάτσικο τα οποία πραγματοποιούσαν σε συνεργασία με την Τουρκική Χωροφυλακή ή υπό την ανοχή της. Επίσης ήταν υπεύθυνοι για τις θηριωδίες σε βάρος των χριστιανών Αρμενίων, Ασσυρίων και Ελλήνων, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1910 και του 1920.
- 16. η συνθήκη του Μούδρου:** συμφωνία ανακωχής, που έγινε στο λιμάνι του Μούδρου της Λήμνου, στις 30 Οκτωβρίου 1918 και υπογράφηκε την επομένη 31 Οκτωβρίου, μεταξύ της Αντάντ και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σηματοδοτώντας ουσιαστικά και τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
- 17. ανεξάρτητο Ποντιακό Κράτος:** οι Έλληνες του Πόντου είχαν κάνει προσπάθειες να ιδρύσουν ένα νέο ανεξάρτητο ποντιακό κράτος πριν αναλάβει την εξουσία ο Κεμάλ. Για τον σκοπό αυτό έγιναν και συνέδρια. Το όνειρο όμως για τη δημιουργία ανεξάρτητου ποντιακού κράτους δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.
- 18. Σμύρνη:** πόλη στα παράλια της Μικράς Ασίας όπου οι πλειοψηφία του πληθυσμού μέχρι την «ανταλλαγή» ήταν Έλληνες. Επικρατούσα γλώσσα ήταν η ελληνική εκ της οποίας η πόλη είχε ένα καθαρό ελληνικό χρώμα με σχετικά ανεπτυγμένο εμπόριο και πολιτιστικές εκδηλώσεις, έτσι ώστε ν' αποκαλείται από τους Τούρκους ως "Γκισαούρ Ιζμίρ" (= Άπιστη Σμύρνη).

19. **ενδοχώρα:** περιοχή πίσω από παραθαλάσσιο τόπο (οικισμό, λιμάνι) που έχει στενούς οικονομικούς, πολιτικούς κτλ. δεσμούς με αυτόν.
20. **Τοπάλ Οσμάν:** ήταν Τούρκος αξιωματικός, υπεύθυνος για σφαγές εναντίον Ελλήνων και Αρμενίων στην περιοχή του Πόντου, όπου βρισκόταν στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.
21. **μικρασιατικό μέτωπο-εκστρατεία:** ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1919-1922. Μέτωπο σημαίνει η πρώτη γραμμή του πολέμου, εκεί όπου γίνονται οι μάχες.
22. **ανταλλαγή πληθυσμών:** Η Ανταλλαγή πληθυσμών του 1923 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας βασίστηκε στη θρησκευτική ταυτότητα, και περιελάμβανε τους Έλληνορθόδοξους χριστιανούς πολίτες της Τουρκίας, και τους Μουσουλμάνους πολίτες της Ελλάδας. Η Σύμβαση Περί ανταλλαγής των Ελληνικών και Τουρκικών πληθυσμών υπογράφηκε στην Λωζάνη της Ελβετίας στις 30 Ιανουαρίου 1923. Αφορούσε περίπου 2 εκατομμύρια άτομα (περίπου 1,5 εκατομμύριο Έλληνες της Ανατολίας, και 500.000 Μουσουλμάνους στην Ελλάδα. Το Άρθρο 2 της Συμβάσεως εξαιρούσε από την ανταλλαγή τους «Έλληνορθόδοξους (Ρωμιούς) κατοίκους της Κωνσταντινούπολης», και τους «Μουσουλμάνους κατοίκους της Δυτικής Θράκης». Επίσης από την ανταλλαγή εξαιρούνταν οι κάτοικοι της Ίμβρου και της Τενέδου. Μέχρι τον Ιανουάριο του 1923, η τεράστια πλειοψηφία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και των Ποντίων, ήδη είχαν φύγει κατά τον πρόσφατο Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1919-1922

Πηγές - Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης Στάθης, Συντακτικό της ποντιακής διαλέκτου, 1977

Μαρία Κ. Βεργέτη, Από τον Πόντο στην Ελλάδα, , Εκδ. Οίκος Κυριακίδη, Θεσ/νικη 1994

Ξενοφώντα, Ανάβασις, Εκδόσεις Παπύρου, Αθήνα 1938

Στέφ. Π. Τανιμανίδης, Πόντος Δεν Ξεχνώ (Ιστορία, Έθιμα, Πολιτισμός), Εκδ. Αθ. Σταμούλη, 2007

Κυριάκος Σ. Σαχανίδης, Μαθήματα Ποντιακής Διαλέκτου, Εκδόσεις Ιδεογραφίες

Στάθης Θ. Κουτμερίδης. Άρωμα Τριανταφυλλιάς, Αφοί Χαραλαμπίδη Ο.Ε. 2007

Λαμψίδης Γ., Οι Πρόσφυγες του 1922, Αθήνα 1982

Οικονομίδης Δημοσθένης, Γραμματική της ελληνικής διαλέκτου του Πόντου, Ακαδ. Αθηνών, 1958

Παπαδόπουλος Άνθιμος, Ιστορική Γραμματική της ποντιακής διαλέκτου, από Ε.Π.Μ., 1955

Παπαδόπουλος Άνθιμος, Συντακτικό της ποντιακής διαλέκτου, 1958 και 1961

Τριανταφύλλου Π., Φυγάδες, Αθήνα 1870

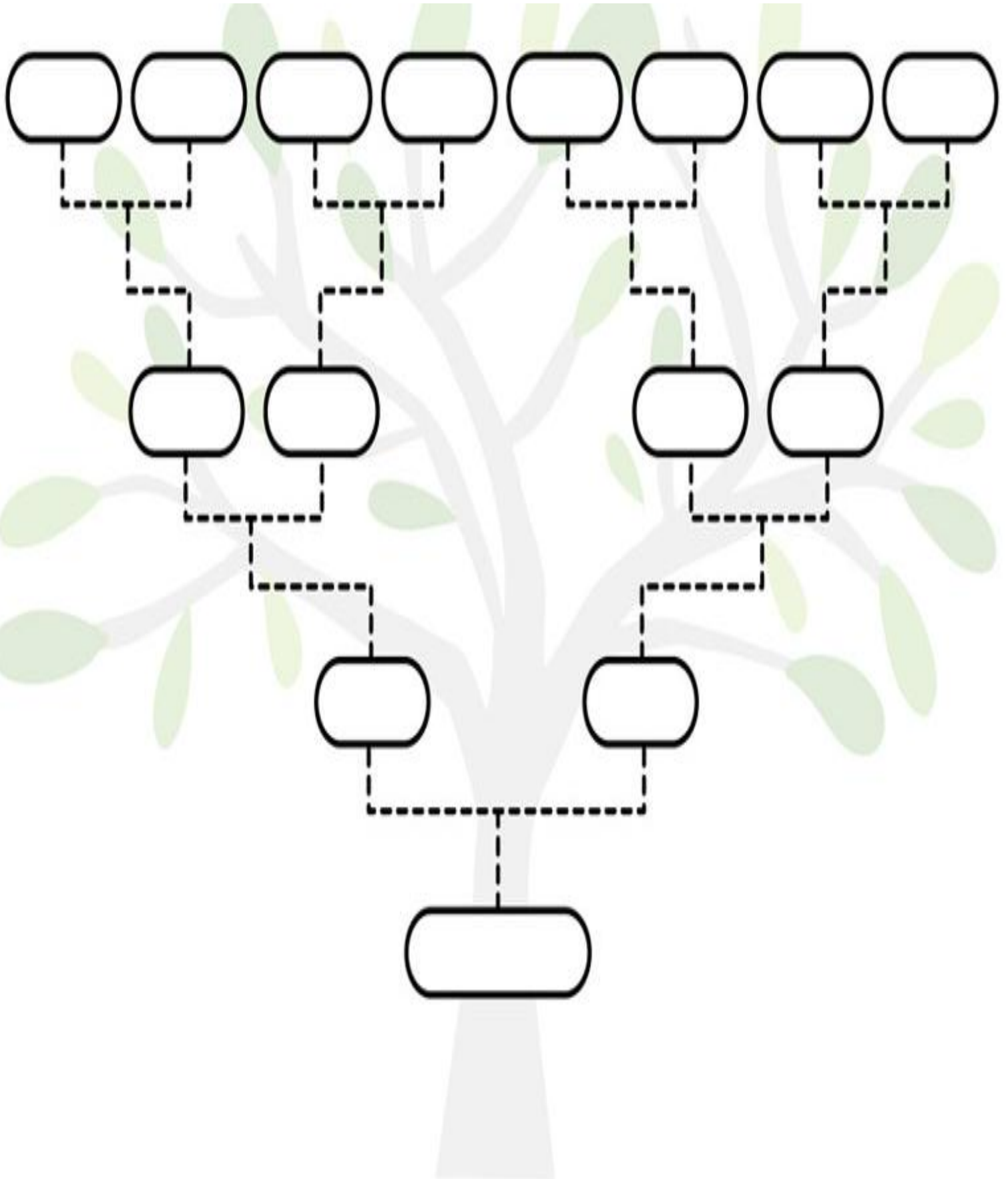
Χρυσάνθος Μητρ. Τραπεζούντας, Η Εκκλησία της Τραπεζούντας, Αρχείο Πόντου 4-5 (1933)

Χρήστου Σαμουηλίδη , Ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού, Εκδ. Οίκος Κυριακίδη, Θεσ/νικη 1992

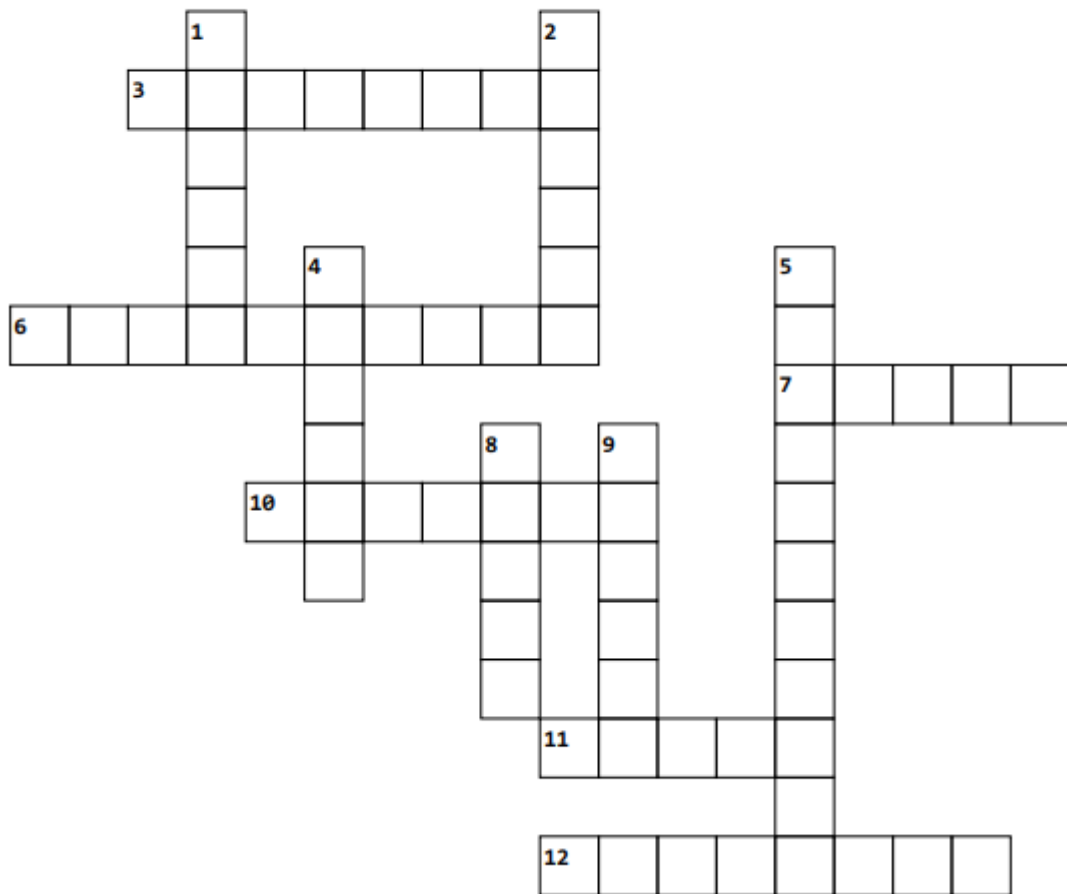
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Γενεαλογικό δέντρο της οικογένειάς μου
2. Σταυρόλεξο
3. Βρίσκω το χωριό του παππού και της γιαγιάς στον χάρτη του Πόντου
4. Ζωγραφίζω τη σημαία της «Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας»
5. Γράφω λίγα λόγια για το χωριό μου στον Πόντο
6. Κολλάω τη φωτογραφία του παππού και της γιαγιάς
7. Παραδοσιακές ποντιακές συνταγές

Φτιάχνω το **γενεαλογικό δέντρο** της οικογένειάς μου

Σταυρόλεξο

Οριζόντια:

- 3.** ... Πόντος, άλλη ονομασία της Μαύρης Θάλασσας
- 6.** Ο σημαντικότερος βασιλιάς του Πόντου, ονομάστηκε και "Μεγάλος"
- 7.** Σύμβολο της αυτοκρατορίας του Πόντου ο μονοκέφαλος ...
- 10.** Το πιο γνωστό μοναστήρι του Πόντου, Παναγία ...
- 11.** Τοπάλ... Τούρκος αξιωματικός, υπεύθυνος για σφαγές εναντίον Ελλήνων.
- 12.** Οροσειρά στα σύνορα του Πόντου με τη Γεωργία

Κάθετα:

- 1.** Έλληνες μισθοφόροι του Πέρση ηγέτη Κύρου
- 2.** οπλισμένοι Μουσουλμάνοι
- 4.** Ο μύθος του συνδέεται με τον Πόντο
- 5.** Πρωτεύουσα του Πόντου
- 8.** ιδρυτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους
- 9.** Επίθετο πόντιου αυτοκράτορα

Βρίσκω το χωριό του παππού και της γιαγιάς μου στον χάρτη του Πόντου

Ζωγραφίζω τη σημαία της «Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας»

Κολλάω τη φωτογραφία του παππού και της γιαγιάς

Ποντιακές συνταγές

Το υβριστόν ή εβριστόν

Υλικά:

- 500 γρ. αλεύρι
- 1 κ.γ. αλάτι
- νερό

Εκτέλεση:

1. Βάζουμε σε λεκάνη το αλεύρι και το αλάτι και προσθέτουμε νερό για να φτιάξουμε ζύμη που να μην κολλάει στα χέρια.
2. Την χωρίζουμε σε μπαλάκια και ανοίγουμε φύλλα λεπτά και στρογγυλά διαμέτρου 30 εκ. τα οποία βάζουμε στον φούρνο στους 100° για πολύ λίγο, μόνο για να στεγνώσουν, όχι να ψηθούν, για να μπορούμε να τα τυλίξουμε και να τα κόψουμε.
3. Τα τυλίγουμε σε ρολά, τα κόβουμε κατά μήκος στα δύο και στη συνέχεια σε λωρίδες, να γίνουν σαν χυλοπίτες.
4. Τα απλώνουμε σε ταψί και στη συνέχεια τα ροδίζουμε στον φούρνο, στους 180°.
5. Όταν κρυώσουν καλά τα αποθηκεύουμε σε δροσερό και ξηρό μέρος για πολλούς μήνες και τα χρησιμοποιούμε όπως τις χυλοπίτες.

Ωτία*

Υλικά:

- 8 αυγά
- 2 γιαουρτάκια αγελαδινά
- 1 φλιτζάνι γάλα
- 1 φλιτζάνι σπορέλαιο
- 3 φλιτζάνια ζάχαρη

Εκτέλεση

1. Χτυπάμε σε ένα μπόλ τα αυγά, τα γιαούρτια, το γάλα, το λάδι, τη ζάχαρη και τις βανίλιες.
2. Ανακατεύουμε το αλεύρι με τη σόδα και τα προσθέτουμε σιγά-σιγά στο μείγμα. Τέλος ρίχνουμε το αλάτι.
3. Ζυμώνουμε μέχρι το μείγμα μας να μην κολλάει στα δάχτυλα.
4. Τυλίγουμε την ζύμη με μεμβράνη και την αφήνουμε να ξεκουραστεί για 1 ώρα.
5. Ανοίγουμε φύλλα σε αλευρωμένη επιφάνεια με πάχος περίπου 1½ εκατοστού.
6. Κόβουμε τα φύλλα σε λωρίδες και μετά σε μικρότερα διαγώνια κομμάτια 8-10 εκατοστών και πλάτους 2 περίπου εκατοστών.
7. Χαράζουμε μια σχισμή με μαχαίρι στο κέντρο κάθε κομματιού και περνάμε μέσα τη μία άκρη της ζύμης κάθε ρόμβου σχηματίζοντας «αυτάκια». Με τον ίδιο τρόπο ετοιμάζουμε όλα τα ωτία.

*Τα τηγανίζουμε σε μπόλικο, καυτό λάδι, μέχρι να ροδίσουν. Τα βγάζουμε με τρυπητή κουτάλα και τα αφήνουμε σε απορροφητικό χαρτί, ώστε να φύγει το περιττό λάδι. Μπορούμε να τα σερβίρουμε πασπαλισμένα με άφθονη άχνη!

Τσιριχτά

Υλικά:

- 500 γρ. αλεύρι για όλες τις χρήσεις
- 500 ml χλιαρό νερό
- 1 κουταλάκι αλάτι
- 1 κουταλιά μέλι
- 30 γρ. μαγιά μπύρας ή 1 φακελάκι ξερή
- Λάδι για το τηγάνισμα
- Ζάχαρη κρυσταλλική ή μέλι (για το πασπάλισμα)

Εκτέλεση:

- Σε ένα μεγάλο μπολ ανακατεύουμε το νερό με τη μαγιά για να λιώσει και προσθέτουμε το μέλι, το αλάτι και το αλεύρι, μέχρι να γίνει ένας παχύρρευστος χυλός (αν χρειαστεί προσθέτουμε επιπλέον νερό ή αλεύρι).
- Σκεπάζουμε το χυλό και τον αφήνουμε σε ζεστό μέρος για περίπου 50-60 λεπτά, ώστε να φουσκώσει και να διπλασιαστεί.
- Όταν είμαστε έτοιμοι για το τηγάνισμα ζεσταίνουμε σε κατσαρόλα βαθιά το λάδι. Πιάνουμε με τη χούφτα μας τον χυλό και τον πιέζουμε προς τα πάνω, ώστε να βγει από τον αντίχειρα μας. Το μπαλάκι από ζύμι που βγαίνει το κόβουμε με ένα κουτάλι και το ρίχνουμε στο λάδι να τηγανιστεί. Έτσι κάνουμε με όλο το ζυμάρι και τηγανίζουμε τα τσιριχτά, μέχρι να πάρουν ένα όμορφο ροδοκόκκινο χρώμα.
- Καθώς βγάζουμε τα τσιριχτά από το τηγάνι (με μια τρυπητή κουτάλα), τα αφήνουμε για λίγα λεπτά επάνω σε απορροφητικό χαρτί κουζίνας.
- Τέλος, τα τοποθετούμε σε μια πιατέλα και τα σερβίρουμε ζεστά... πασπαλισμένα με ζάχαρη ή μέλι!

Επισημάνσεις

1 - Το κουτάλι για τη ζύμη να το βουτάτε συνέχεια στο νερό για να μην κολλάει και δυσκολεύεστε να κόψετε τα τσιριχτά.

2 - Όταν τηγανίζετε τα τσιριχτά να προσέξετε την θερμοκρασία από το λάδι, να μην είναι πολύ υψηλή, ώστε να μην σας καούν.

3 - Το χλιαρό νερό να είναι τόσο όσο να αντέχει το δάχτυλο μέσα, χωρίς να καούμε.

Διαφορετικά καίγονται τα ένζυμα, με αποτέλεσμα η ζύμη να μη διογκωθεί!

Πισία (με γέμιση τυριού)*Υλικά:**Για την ζύμη**

- 750 γραμμ. αλεύρι
- 1 φακελάκι μαγιά
- 1 $\frac{1}{2}$ ποτήρι χλιαρό νερό
- 1 κουτ. γλ. αλάτι
- 2 κουτ. σούπας ελαιόλαδο

Για την γέμιση τυριού

- 500 γραμμ. Φέτα τριμμένη
- 2 αυγά
- Πιπέρι (προαιρετικά)

Εκτέλεση:

1. Ζυμώνουμε όλα τα υλικά καλά, μέχρι να γίνει μία ζύμη μαλακή χωρίς να κολλάει στα χέρια.
2. Αφήνουμε την ζύμη σκεπασμένη για περίπου 1 ώρα, με μία πετσέτα, ώστε να φουσκώσει.
3. Παίρνουμε ένα μπαλάκι ζύμης, σε μέγεθος καρδιού και το ανοίγουμε σε στρόγγυλο λεπτό φύλλο.
4. Βάζουμε μια κουταλιά από την γέμιση και διπλώνουμε σε μισοφέγγαρο. Κλείνουμε τις άκρες με την βοήθεια ενός πιρουιού.
5. Τρυπάμε την επιφάνειά τους με το πιρούνι, ώστε να φουσκώσουν ομοιόμορφα κατά το τηγάνισμα.
6. Τηγανίζουμε σε μέτρια φωτιά, μέχρι να πάρουν ένα χρυσαφί χρώμα.
7. Τέλος, τα τοποθετούμε πάνω σε χαρτί κουζίνας, προκειμένου να απορροφηθεί το λάδι.

*Εναλλακτικά, αντί για τυρί μπορείτε να τα γεμίσετε με ό,τι σας αρέσει!

Περέκ (τα φύλλα τα πουλάνε έτοιμα)Υλικά:

- 200 γραμμάρια Μυζήθρα
- 200 γραμμάρια Κασέρι πικάντικο τριμμένο
- 1 κεσεδάκι στραγγιστό Γιαούρτι
- 2 Αυγά
- $\frac{1}{2}$ κουταλάκι κοφτό, Πιπέρι
- $\frac{1}{2}$ κουταλάκι κοφτό, Μοσχοκάρυδο

Εκτέλεση:

- Ετοιμάζουμε τη γέμιση τυριών: Βάζουμε τη μυζήθρα σε ένα μεγάλο μπολ και τη θρυμματίζουμε με πιρούνι, σε μικρά κομματάκια. Προσθέτουμε το κασέρι, έπειτα ρίχνουμε μέσα το γιαούρτι και ανακατεύουμε καλά!
- Αφήνουμε το μείγμα για μισή ώρα, σε δροσερό μέρος.
- Χτυπάμε τα αυγά και μόλις περάσει η μισή ώρα, τα ρίχνουμε μέσα στη γέμιση των τυριών. Ανακατεύουμε καλά, ρίχνουμε το πιπέρι με το μοσχοκάρυδο και αφήνουμε τη γέμιση να περιμένει.
- Σε καλά λαδωμένο ταψί βάζουμε 3 ολόκληρα φύλλα περέκ, που λαδώνουμε ελαφρώς και μεταξύ τους.

- Τα τοποθετούμε έτσι στο ταψί, ώστε να καλύψουν και τις πλαϊνές πλευρές του ταψιού.
- Από πάνω βάζουμε την γέμιση τυριών και καλύπτουμε μ' ένα ακόμη φύλλο.
- Γυρνάμε και την πλαϊνή πλευρά των φύλλων, προς τα μέσα. Λαδώνουμε ελαφρώς το φύλλο με το οποίο καλύψαμε τη γέμιση.
- Τέλος, ψήνουμε σε προθερμασμένο φούρνο με αέρα, στους 180 βαθμούς, για 20 λεπτά περίπου.

Χαβίτς

Υλικά:

- 2 κούπες καλαμποκίσιο αλεύρι
- 1.5 κουταλάκι αλεύρι
- 250-300 γραμμάρια αγελαδινό βούτυρο

Εκτέλεση:

Σε μια χύτρα βράζουμε 1,5 λίτρο νερό, προσθέτοντας 1,5 κουταλάκι αλάτι. Σε ένα ευρύχωρο μπολ, ρίχνουμε 2 κούπες καλαμποκίσιο αλεύρι, κατά προτίμηση φουρνιστό και ανακατεύουμε με κρύο νερό, φτιάχνοντας έναν αραιό χυλό. Ρίχνουμε σιγά σιγά τον χυλό στη χύτρα με το νερό που βράζει, ανακατεύοντας συνέχεια. Καίμε αγελαδινό βούτυρο σε ένα τηγάνι και το ρίχνουμε σιγά σιγά στη χύτρα με τον χυλό, ανακατεύοντας συνέχεια. Κατεβάζουμε τη χύτρα από το μάτι της κουζίνας. Σερβίρεται ζεστό.

Μπορεί να παρασκευαστεί και σε άλλες δύο **παραλλαγές**:

1. Προσθέτοντας τσιγαρίδες (τσιργάνα*) τα οποία έχουμε έγκαιρα ετοιμάσει και τα ρίχνουμε στη χύτρα όσο είναι ακόμα στη φωτιά. (Τσιργάνα=μικρά τεμάχια τσιγαρισμένου χοιρινού κρέατος με λίπος, κάτι σαν μπέικον)
2. Προσθέτοντας μικρούς κύβους κίτρινου ή αγελαδινού τυριού όσο η χύτρα είναι ακόμα στη φωτιά και ανακατεύοντας μέχρι να λιώσουν. Η παραλλαγή αυτή λέγεται και τυροκλωστή επειδή το λιωμένο τυρί δημιουργεί κλωστές κατά το φάγωμα.